

Hrvatski dječji animalistički roman

Huđ, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:087070>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-02-03**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

PETRA HUĐ

DIPLOMSKI RAD

**HRVATSKI DJEČJI
ANIMALISTIČKI ROMAN**

Čakovec, srpanj 2020.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(ČAKOVEC)**

PREDMET: Hrvatska dječja književnost

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Petra Hud

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Hrvatski dječji animalistički roman

MENTOR: izv. prof. dr. sc. Andrijana Kos-Lajtman

Čakovec, srpanj 2020.

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
SUMMARY	2
1. UVOD	3
2. ANIMALISTIKA U KNJIŽEVNOSTI.....	5
3. ŽIVOTINJSKI LIKOV I U DJEČJOJ PROZI.....	8
4. PRIKAZ ŽIVOTINJA U HRVATSKOM DJEČJEM ROMANU	9
4.1. Način prikazivanja životinja.....	9
4.2. Jezik životinja i sporazumijevanje s ljudima.....	11
4.3. Odnosi životinja i ljudi	13
5. TIPOVI HRVATSKOG DJEČJEG ANIMALISTIČKOG ROMANA	16
5.1. Antropomorfno prikazivanje životinjskog svijeta	16
5.2. Realistično prikazivanje životinjskog svijeta	37
5.4. Prikazivanje životinjskog svijeta s pridavanjem određenih sposobnosti	58
6. ZAKLJUČAK	64
LITERATURA.....	66
Kratka biografska bilješka.....	69
Izjava o samostalnoj izradi rada	70

SAŽETAK

Suvremeno se doba okreće animalističkim temama, kako u svakodnevnom životu tako i u znanstvenostručnoj sferi. To potvrđuju brojne specijalizirane televizijske i radijske emisije, znanstveni projekti i skupovi, zbornici radova, razne antologije te knjige animalističke orijentacije. Cjelokupna je ljudska kultura, a time i književnost, prepuna raznih životinjskih vrsta. U svim vrstama dječje književnosti moguće je upoznati bogat svijet životinjskih likova. Budući da su životinje česti suputnici dječje svakodnevice, to nije nimalo neobično. Analizom animalističkog sloja hrvatskog dječjeg animalističkog romana ovim se diplomskim radom nastoji uočiti i primjerima potkrijepiti način prikazivanja životinja i njihov značaj u životima djece. U nekim su djelima životinje antropomorfizirane kako bi bile sugestivnije i izražajnije. Primjerice, u *Donu od Tromeđe* (1987) Višnje Stahuljak, *Divljem konju* (1989) Božidara Prosenjaka, romanima *Mrnjau, grizu me* (1976) i *Imam rep* (1976) Kazimira Klarića, *Ljubavni slučaj mačka Joje* (1998) Branke Primorac, *Pas koji je čitao s usana* (2001) Stjepana Tomaš i *Pasja posla* (1995) Ivana Tomičevića. U drugim je tekstovima realistično prikazana sukladnost sudbina životinja i djece. Takav je slučaj u romanima *Pirgo* (1953) Anđelke Martić, *Mama, pazi pas!* Branke Primorac te u romanima *Priča o Jelenku* (1982), *Klopka za medvjedića* (1994), *Bijeg u košari* (1992), *Ivin Vučko* (1995) te *Piki i Argo* (2006) Maje Gluščević. U analiziranim pak romanima *Humandel* (2007) Hrvoja Hitreca i *Dupin Dirk i Lijena kobila* (1997) Jože Horvata prikazane su životinje koje pod određenim okolnostima imaju sposobnost komuniciranja s ljudima. Proučavanjem hrvatskih dječjih animalističkih romana zamijećena je razlika u prikazu životinjskog svijeta, načinu komuniciranja životinja te njihova odnosa s ljudima kao i drugim pripadnicima svoje vrste. Ono što je zajedničko svim spomenutim romanima jest njihov velik doprinos hrvatskoj dječjoj književnosti kao i životu svakog malog čitatelja, prijatelja i ljubitelja životinja.

Ključne riječi: antropomorfizacija, hrvatska dječja književnost, književna animalistika, animalistički roman, životinje, prijateljstvo

SUMMARY

Modern age aims its attention towards animalistic subjects both in everyday life and scientific and professional sphere. This is further confirmed by numerous specialized television and radio shows, scientific projects and gatherings, collections of literary works, various anthologies and books with animalistic orientation. Entire culture, including literature, is filled with various of animal species. All types of children's literature are brimming with a variety of animal species. Considering that animals are a common part of children's lives, this is not at all unusual. By analyzing animalistic dimension of Croatian animalistic novels, in this thesis we are striving to discover and confirm with examples different ways of showcasing animals and their meaning in children's lives. Some novels contain anthropomorphized animals that are more suggestive and expressive. Some examples are *Don od Tromeđe (The Don of Three-border point)* (1987) by Višnja Stahuljak, *The wild horse* (1989) by Božidar Prosenjak, novels *Mrnjau, they bite me* (1976) and *I have a tail* (1976) by Kazimir Klarić, Branka Primorac's *Love Case of Joja the Cat* (1998), *Dog reading from lips* (2001) by Stjepan Tomaš and *Dogs works* (1995) by Ivan Tomičević. Other literary works realistic showcase compliance of animal and childrens' fates. This is the case in novels *Pirgo* (1953) by Anđelka Martić, *Mum, Beware of the Dog!* (1993) by Branka Primorac and in Maja Gluščević's novels *Story of the Deer* (1982), *Trap for a Bear Cup* (1994), *Escape in a Basket* (1992), *Ivo's Vučko* (1995) te *Piki and Argo* (2006). Some of the analyzed novels such as *Humandel* (2007) by Hrvoje Hitrec and *Dolphin Dirk and the Lazy Mare* (1997) by Joža Horvat display animals that under specific circumstances are able to communicate with humans. By studying Croatian animalistic children's novels one can notice the difference in representation of the animal world, in the way of communicating with each other and their relationship with humans, but also with members of their own species. What unites all of aforementioned novels is their contibution to Croatian children's literature, but also to lives of every reader, friend and lover of animals.

Key words: anthropomorphizing, Croatian children's literature, literary animalistics, animalistic novel, animals, friendship

1. UVOD

Dječja je svakodnevica obogaćena širokom lepezom životinja. Djeca su u vrlo bliskoj vezi sa svojim kućnim ljubimcima: mačkama, psima, ribicama, kornjačama, hrčcima i papigama. Isto tako, radoznalost i veselje pružaju im i male životinje koje najčešće susreću na livadi, one nešto veće čiji život upoznaju odlaskom u zološki vrt, šumu, na seosko imanje ili farmu, one koje slobodno lete zrakom, ali i one koje borave u vodi. Sve te životinje redovito nalazimo na dječjoj odjeći i obući, namještaju dječjih spavaćih soba, na omotima slatkiša, a svakako i na stranicama dječjih knjiga i časopisa. Plastične i plišane životinjske igračke kao i slagalice sa životinjama vjerojatno su sastavni dio kutije igračaka svakog djeteta. O njima slušamo u dječjoj glazbi i igri te gledamo na ekranima, u mnogobrojnim animiranim, igranim i dokumentarnim filmovima, na internetskim stranicama i računalnim igrama (Hameršak, Zima, 2015: 314).

Od najranije dobi djecu silno privlače životinje. Animalistička tematika kao dominantan sadržaj dječjih igara i priča, potiče njihovu moć izmišljanja i maštanja. Djeca čeznu za zbiljskim susretom sa životinjama koje su im čitajući postale omiljeni zoo-likovi. Bliskost i druženje sa životinjama u njihovoj je dobi jednako važno za njihovu osjećajnost, inteligenciju i moralnost kao i druženje s drugom djecom i odraslima (Visković, 2009: 292). Druženje sa životinjama djecu upućuje na razumijevanje cjelokupne prirode kao i na opiranje okrutnosti prema svakoj vrsti života. Također, brišu se razlike između dobrih i loših životinja te štetnih i korisnih zbog čega današnja djeca gotovo sve životinje prihvaćaju jednakom naklonošću (Visković, 2009: 296). Potpuno je provjerena važnost životinja u psihičkom, odgojno-obrazovnom i zdravstvenom razvoju djece. To potvrđuje i psiholog Sigmund Freud u djelu *Totem i tabu*.

Odnos djeteta i životinje jako je sličan onome između primitivnog čovjeka i životinje. Dijete ne pokazuje još ni tragove one oholosti koja će, kasnije, navesti civiliziranog odraslog čovjeka da postavi krute granice između vlastite prirode i prirode svih drugih stvorenja. (Visković, 2009: 297)

Životinje se danas toliko vežu uz dječju kulturu da se književnoanimalistički tekstovi, neovisno o tome kome su prvenstveno namijenjeni, automatski svrstavaju u dječju književnost. Bez obzira na to, animalističke teme i motivi nisu ograničeni samo

na dječju književnost već je ona samo jedno u nizu interesnih područja kulturne animalistike (Hameršak, Zima, 2015: 316). Kao što je Susan McHugh iznijela: "Životinja ima u obilju u književnosti, kroz sva doba i kulture, ali rijetko su bile središnja točka sustavnih književnih studija" (Hameršak, Zima, 2015: 317).

Budući da je "dječja književnost umjetnost koja se služi riječima i opisuje život na način dostupan djetetu" (Crnković, 1984: 12), mnogi hrvatski autori posežu upravo za animalističkom tematikom te pišu romane o životinjama za djecu. Među njima je svakako vrijedno izdvojiti Maju Gluščević, Božidara Prosenjaka, Anđelku Martić, Višnju Stahuljak, Branku Primorac, Kazimira Klarića, Jožu Horvata, Stjepana Tomaša, Ivana Tomičevića i Hrvoja Hitreca. Odabrani su njihovi romani interpretirani u ovom diplomskom radu te s obzirom na način prikazivanja životinjskog svijeta podijeljeni na četiri kategorije: antropomorfno prikazivanje životinjskog svijeta, realistično prikazivanje životinjskog svijeta te prikazivanje istog uz dodavanje značajki koje životinjama omogućuju sporazumijevanje s ljudima.

2. ANIMALISTIKA U KNJIŽEVNOSTI

Iz rasprava o identitetu u kojima se čovjek definira kao neživotinja, odnosno životinja kao neljudsko, od 1970-ih godina razvija se animalistika. Obuhvaća nekoliko disciplina, poput kulturalnih studija, sociologije, filozofije, etike, religije, zoologije i antropologije, a svakako i znanost o književnosti (Batinić, 2013: 15). Književna je animalistika u prošlosti uglavnom korištena potpuno tendenciozno, za ostvarivanje općih moralno-odgojnih ciljeva. Suvremena dječja književnost nije unijela novosti i promjene u izboru animalnih motiva, već u pristupu prema književnim životinjama. Umjesto realističnih opisa, naglasak je na maštovitosti i razigranosti. Životinje postaju uklopljene u urbani način života čime se pod utjecajem civilizacijskog i tehnološkog napretka mijenjaju i neki njihovi običaji te navike. Izostaje podjela životinja na dobre i zle te na korisne i štetne. Isto tako, nema pedagoško-odgojnih ili životnih pouka, prekršaja i kazni. Situacije se prikazuju na humorističan, zabavan, šaljiv, često apsurdan ili irealan način (Batinić, 2013: 298).

Predodžbe i stav prema životinjama u književnosti se iskazuje od *Biblije*, preko antičkog i srednjovjekovnog svijeta, humanističkih i renesansnih djela, sve do moderne književnosti, zbirki basni, bajki i dječje literature. Hrvatski povjesničari i kritičari dječje književnosti poput Stjepana Hranjeca, Milana Crnkovića, Ive Zalara i Dubravke Težak, naglašavaju osobitu povezanost djece i životinja, stoga je upravo prijateljstvo među njima česta tema dječje književnosti (Batinić, 2013: 27-28).

Povijesno gledano, životinje su vrlo rano zauzele važno mjesto u dječjoj književnosti, usprkos tome što je ona nekoć bila znatno manje razvedena i diferencirana (Hameršak, Zima, 2015: 320). Razvedenost književne animalistike za djecu tumačila se kao izraz "samorazumljive prirodne bliskosti djece i životinja" (Hameršak, Zima, 2015: 331). U tom se kontekstu sve izrazitija usmjerenost dječje književnosti na životinje te njihovo traženje doživljaja prirode i živog svijeta u njemu interpretirala kao pokazatelj da "sve intenzivnije odalečivanje od prirode zahtijeva sve intenzivnija sredstva za njezino upoznavanje" (Težak, 1991: 49).

Kao što ističe Crnković (1984), priroda je "neiscrpno vrelo motiva i za svako dijete iznova neotkriven, privlačan i pun tajna golem svijet koji treba otkrivati i koji i za najveće znanstvenike – u kojoj mjeri tek onda za djecu – skriva bezbroj tajni"

(Crnković, 1984: 174). Opisi prirode i životinja u njemu prisutni su barem u polovici književne literature za djecu. Crnković i Težak (2002) objašnjavaju:

Sve su dječje književnosti prepune životinja. Ima ih u narodnim pričama i dječjoj usmenoj poeziji, u njihove su likove obučeni ljudski tipovi u basnama, u umjetničkoj priči i u romanu o djetinjstvu imaju i pratilačke i glavne uloge, a mogu se sresti i u avanturističkom romanu i znanstvenoj fantastici, dok u slikovnici gotovo gospodare. (Crnković, Težak, 2002: 28)

Romani o životinjama prilično su raznolik i složen granični žanr književnosti. "Upravo animalističkim likovima i odnosom prema njima dječja književnost na toj razini iskazuje najvišu razinu posebnosti spram nedječje književnosti" (Hranjec, 2006: 13). Obuhvaćaju djela koja većinom čitaju djeca, ona koja čitaju i djeca i odrasli te ona koja su pristupačna većinom samo odraslima. Općenito, kao što je slučaj i s ostalim graničnim vrstama književnosti, i prozna djela o životinjama autori najčešće nisu svjesno namjenjivali djeci, niti su ih posebno za njih željeli pisati. Budući da se djeca vole družiti sa životinjama, s njima se igrati, uživaju o njima pitati, slušati i govoriti, a često se s njima i poistovjetiti, smatrali su ih najprikladnijim i najbližim dječjim motivom. Budući da djeca prisvajaju djela koja su im prikladna u određenoj dobi, rado čitaju upravo tu vrstu romana. Stoga je francuski književni povjesničar Paul Hazard dobro primijetio da "svaki kandidat za uspješnu dječju literaturu mora barem nekoliko puta godišnje posjećivati zološki vrt" (Diklić, Težak, Zalar, 1996: 219).

Knjiga o džungli (Jungle Books, 1894-1895) engleskog pisca i utemeljitelja pripovjedačke literature o životinjama Rudyarda Kiplinga predstavlja djelo u kojem je prvi put postignut spoj umjetničkog antropomorfnog i posve realističnog opisa životinja u džungli. Književnu je vrijednost i čitateljsku publiku širom svijeta privukao upravom svojom animalističkom tematikom (Majhut, Lovrić, 1984: 827). Crnković (1984) smatra da ta "epopeja indijske džungle, priče o životinjama, priče o silnoj prirodi, priče u kojima nema razvijenih i nerazvijenih" (Crnković, 1984: 177) nikada neće pasti u zaborav. Pripovjednim se prikazom odnosa čovjeka i psa prvi predstavio američki pisac Jack London romanima *Zov divljine (The Call of the Wild, 1903)* i *Bijeli očnjak (White Fang, 1906)*. Njegovo izvrsno zapažanje, koje je naročito uočljivo u spomenutim djelima, kod djece razvija spoznaju o potrebnoj vrlo dobro proučenoj podlozi svakog dobrog pisanja. Ekraniziran film Ericha Knighta *Lesi se vraća kući (Lessie Come-Home)* iz 1940. godine prikazuje priču o škotskom ovčaru koji prevaljuje dalek put

kako bi se vratio svojoj kući i vlasnicima. Tematika se tog romana može usporediti s tematskim slojem mnogih hrvatskih dječjih animalističkih romana (Majhut, Lovrić, 1984: 827).

3. ŽIVOTINJSKI LIKOVI U DJEČJOJ PROZI

Životinja kao lik ili motiv vrlo je česta u dječjoj prozi (Težak, 1991: 49). U toj se prozi najčešće pojavljuju domaće životinje (psi i mačke), autohtone šumske životinje (kukci, zvijeri, glodavci), dok se znatno rjeđe pojavljuju egzotične životinje poput slona, majmuna, zebre ili žirafe (Haramija, 2012: 891).

U dječjoj su književnosti životinje najčešće poosobljene, odnosno personificirane. Njihova se logika postupanja približava dječjem iskustvu. Uloga im je prilagođena društvenim odnosima u kojima djelo nastaje. Prema tome, u usmenoj je književnosti prikazan ruralni svijet i naglašen suživot čovjeka i životinje u njihovu prirodnu okolišu. U novijoj je pak književnosti književni prostor uglavnom urbana sredina. U njoj se personificirane životinje prilagođavaju gradskom načinu života. Primjerice, pohađaju školu, idu u trgovinu, posjećuju zubara, trpe zbog nedostatka vremena i vlastite otuđenosti (Haramija, 2012: 890).

Prema kritičaru dječje književnosti Perryju Nodelmanu zadatak je te književnosti pratiti interese djece. Likovi su u dječjim romanima stoga sama djeca ili bića nalik njima: humanizirane životinje ili predmeti s kojima se djeca u određenoj dobi poistovjećuju. Često je upotreba animalnih likova povezana i s percepcijom djeteta iz prošlosti. Ana Batinić u djelu *U carstvu životinja* ističe kako se nerijetko smatralo da su djeca na istom stupnju razvoja kao i životinje. Iako životinje nemaju razum, kod djece ga je potrebno odgojem razviti i poukom podići na viši stupanj civilizacije. One su stoga prikazane s didaktičkom svrhom, koriste kao primjer iz kojeg bi djeca trebala učiti i izvlačiti pouke (Batinić, 2013: 49-50).

Hameršak i Zima (2015) navode da su životinje u dječjoj književnosti "tekstualni, verbalni i vizualni konstrukti (...) povijesno i kulturno specifične artikulacije znanja i predodžbi o životinjama i životinjskom, a ne životinje i životinjsko samo" (Hameršak, Zima, 2015: 312). U području proučavanja hrvatske dječje animalističke književnosti prevladava mišljenje kakvo je iznio Nikola Visković da su djeca i životinje srodni "izgledom i reakcijama, jedni i drugi iznad 'dobra i zla', jedni i drugi u najvećoj mjeri očuvana prirodnost u sve više kultiviranom svijetu" (Visković, 2009: 291). Djeca i životinje opisivali su se kao dubinski srodni u suvremenom svijetu (Hranjec, 1998a: 230).

4. PRIKAZ ŽIVOTINJA U HRVATSKOM DJEČJEM ROMANU

4.1. Način prikazivanja životinja

Autori imaju različit pristup prema prikazivanju životinjskog svijeta. U poeziji se životinje često prikazuju kroz specifične slike prirode, u narodnim pričama su pomagači, neprijatelji junaka ili pak samostalni junaci. U umjetničkim pričama lutke životinja oživljuju i ponašaju se u skladu s pojedinim životinjskim osobinama. U basnama i alegorijskim pričama životinje su predstavnici određenih tipova ljudi (Crnković, Težak, 2002: 28, 29). U pristupu i prikazu životinjskog svijeta u animalističkim romanima razlikuju se dva osnovna načina: zbiljski, odnosno naturalistički i antropomorfni. U zbiljskom se pristupu teži što vjernijem i realističnijem prikazivanju životinja. One se prikazuju onakvima kakvima ih autor vidi i doživljava, sa svim svojim osjećajima, navikama i ponašanjem i bez dodavanja ljudskih osobina. Izgrađene su kao pune književne ličnosti, ponekad i snažno individualizirane. Svaka životinja ima svoj vlastiti život pun različitih događaja, sukoba i užitaka. Takvim se djelima donosi poetičan opis prirode i zapažanja pojava životinjskog svijeta (Diklić, Težak, Zalar, 1996: 219). Budući da unošenje činjenica iz zoologije koje pridonose autentičnosti i uvjerljivosti ponekad djeluju vrlo znanstveno, pojedini kritičari književnosti takva djela svrstavaju u dokumentarnu literaturu (Težak, 1991: 49). Antropomorfni način prikazivanja životinjskog svijeta stariji je te se češće koristi, i to u nekoliko inačica. Kako bi se izrazilo mišljenje o ljudima, neki autori životinje postavljaju kao simbole ljudskih tipova i moralnih karaktera, s njihovim slabostima i odlikama. Ponekad životinja stoji u simboličkom ili alegorijskom odnosu prema ljudima. U tom slučaju, ima ulogu kakvu bi mogao imati bilo koji ljudski lik ili personificirana stvar (Težak, 1991: 49). Drugi autori prodiru u psihologiju životinja te ih, kako bi fabula postala zanimljivija, prikazuju kao junake koji govore (Diklić, Težak, Zalar, 1996: 220). S jedne strane, životinje se vjerno prikazuju pri čemu se znanstvenim metodama proučava njihov način života. S druge strane, nisu prikazane ni s kakvim nagonima i instinktima niti žive u svom ambijentu (Diklić, Težak, Zalar, 1996: 219, 220).

Crnković (1984) govori o četiri različita pristupa pripovijedanju o životinjama i kreiranju životinjskog lika. Prvi je od njih antropomorfni način prikazivanja životinja. Životinjama se pridaju ljudske osobine, pri čemu svrha antropomorfnosti nije

podcrtavati stvarne osobine životinja, već govoriti o ljudima. Životinje nose odjeću i obuću, govore i ponašaju se poput ljudi te žive u prostorima koji podsjećaju na ljudske domove. Budući da su životinje u njima stavljene u ljudske, za životinje neprirodne situacije, navedeni prikaz pruža najmanje doživljaja prirode pa se stoga smatra najnepouzdanijim. Sljedeći je pristup prikazivanje životinja s djelomičnim dodavanjem određenih ljudskih osobina, najčešće govora, koje se mogu povezati s karakterističnom značajkom pojedine životinjske vrste. Te su životinje uglavnom prikazane u svom prirodnom ambijentu, a pridodane ljudske osobine služe za lakše razumijevanje njihovih misli, osjećaja i postupaka. Osim u animalističkim romanima, pristup je uobičajen i u scenarijima za animirane i crtane filmove. Realističko opisivanje životinja na temelju zapažanja i promatranja još je jedan od pristupa prikazivanja životinja. Posljednji pristup čini kombinaciju umjetničkog i znanstvenog opisivanja životinjskog svijeta. U njima su u autorov umjetnički doživljaj prirode uklopljeni prirodoslovno-znanstveni podaci prikupljeni sustavnim proučavanjem (Crnković, 1984: 176; Batinić, 2013: 88-89, 119, 297). Crnković (1984) zaključuje da se u animalističkom romanu životinjski svijet najčešće prikazuje onakvim kakvim jest, na temelju zapažanja i proučavanja. Naime, najviše autora koji životinje opisuje u njihovu prirodnu okruženju, služi se tehnikom koja im daje prividno neke ljudske osobine, ali ih ne prikazuje kao simbole, već onakve kakvi jesu i kako ih autor doživljava. Pridodane im ljudske osobine na ljudski jezik prevode različite postupke kojima se sporazumijevaju ili organiziraju svoj život. Poštuju se zakoni po kojima životinje žive, ne skrivaju se njihovi nagoni ni načini borbe za opstanak. Na taj se način animalistički roman približava znanstvenim prikazima prirode. I među autorima ove skupine ima razlika. Pojedini uzimaju više antropomorfnih osobina pa su bliži priči, a pojedini samo najnužnije od njih pa su bliži realističnoj pripovijetci (Crnković, 1984: 176).

U svim je animalističkim romanima važan "osobni doživljaj prirode i svijeta u kojem se čovjek kreće" (Crnković, 1984: 174). Upravo je istinski autor animalističkog romana onaj koji koordinira između detaljnih opisa te osjećajnosti, odnosno između autentične podloge stvarnog života te dobre fabule, napetosti i živih likova (Crnković, 1984: 174).

Kako Haramija (2012) navodi, animalistička se tema često koristi kao personifikacija u opisivanju ljudskog društva, a životinjski likovi često čuvaju svoje životinjske karakteristike. U dječjoj je književnosti najjednostavnije neku temu

predstaviti kroz književni lik životinje, iako je jasno da se radi o prikazu ljudskog svijeta. Primjerice, njima se tako često prikazuju sve vrste različitosti, kao što su tjelesni nedostaci, spolna usmjerenost, rasna i vjerska pripadnost, političko opredjeljenje, potom razvod roditelja, strahovi te slične pojave i situacije. Kad je pak književno djelo neposredno usmjereno životinjama, ono govori o njihovom životu, prostoru, navikama i povezanosti s ljudima (Haramija, 2012: 890).

S obzirom na književnu vrstu i temu, velike su razlike je li životinja glavni ili sporedni lik u književnom djelu. U većini je književnih djela životinja glavni lik te je stoga i njezina uloga višeslojna. Kad je životinja sporedni lik, većinom je prikazana sa svojom primarnom životinjskom naravi i karakteristikama (Haramija, 2012: 891).

4.2. Jezik životinja i sporazumijevanje s ljudima

Pretpostavlja se da je govor karakteristika ljudske vrste. Kulturna animalistika uvodi ravnopravnu podjelu na jezik čovjeka i jezik životinja. Zahvaljujući brojnim znanstvenim istraživanjima, utvrđeno je da mnoge životinjske vrste imaju sposobnost razmjene informacija te da se služe jezikom. Na vrlo različite načine imaju moć znakovnog komuniciranja ili razmjene informacija u njihovom prehranbenom, spolnom, obrambenom, teritorijalnom i drugom ponašanju. Budući da imaju prirodenu sposobnost telepatske komunikacije, ne prevode komunikaciju koja se odvija među njima (Batinić, 2013: 23, 239). Margrit Coates (2012) tvrdi da problem za ljude nastaje kad je njihovo spoznavanje potisnuto jer takvo stanje onemogućava svijest o tome što životinja poručuje (Coates, 2012: 22-23). Brojnim je istraživanjima otkrivena sve veća složenost kemijskih, zvučnih i vizualnih poruka među životinjama. Kao što ljudski govor nije samo učenjem stečena sposobnost već je i genetski određen, tako ni komuniciranje životinja nije samo nagoniska sposobnost već se i kod njih ponešto stječe učenjem i prenosi kao kultura (Visković, 2007: 355). Iako imaju vlastitu kulturu, životinje su značajan trag napravile i u ljudskoj kulturi (Batinić, 2013: 18).

Sigurno je da se životinje sporazumijevaju nekim sustavom znakova koji ljudi ne mogu otkriti i razumjeti. Sporazumijevanje se u animalističkom romanu može odvijati na dva načina. Opišu se pokreti i zvukovi koje životinja proizvodi ili promjene u

njihovu ponašanju. Na temelju toga zaključuje se što životinja govori i to se izrazi ljudskim govorom. Drugi je način sporazumijevanja da autor odmah sve prevodi u ljudski govor pri čemu se služi dijalogom i ostalim sredstvima prikladnim za izražavanje osjećaja, želja i razmišljanja. Polazeći od navedenog, govor životinja prividno je antropomorfna karakteristika, no izražavaju li životinje ono što ne odgovara njihovoj prirodi i mogućnostima, njihov govor blizak je pravoj antropomorfnosti (Crnković, Težak, 2002: 30). "Životinje koje govore povezivale su se s etikom, istinom i znanošću" (Batinić, 2013: 90). Na taj način predstavljaju prevladavanje jaza između dječjeg svijeta i svijeta odraslih (Batinić, 2013: 90).

Želja za razumijevanje životinjskog govora i dijalogom s njima seže u daleku prošlost. Visković (2007) navodi da je težnja suvremenih proučavatelja životinja i ljudi da spoznaju načine i funkcije životinjskog komuniciranja posljedica predaje o Salomonu koji je "razumio jezik ptica, kao i jezik pitomih i divljih životinja" (Visković, 2007: 356). I danas se vlasnici kućnih ljubimaca obraćaju svojim životinjama, govore im i tepaju. U njihovom glasanju, pokretima i pogledima nastoje saznati što im njima žele poručiti (Visković, 2007: 357).

Jezikoslovac Dragutin Boranić smatra da životinjsko glasanje pruža najbogatiji i najzanimljiviji onomatopejski učinak. Napredovanjem i razvijanjem jezika čovjek se sve više udaljavao od prirode zanemarujući pritom onomatopejske elemente u jeziku. Stoga se onomatopejske riječi više nalaze u primitivnim jezicima nego u književni usavršenim, u dijalektu više nego u književnom jeziku te u dječjem govoru više nego u govoru odraslih (Batinić, 2013: 246). Upravo je o glasanju životinja razvijeno brojno nazivlje koje ima spomenutu onomatopejsku osnovu (Visković, 2007: 358).

Vladimir Gotovac (2007) priznaje da je u druženju sa svojim psom nekoliko puta osjetio da mu želi nešto reći i s njim komunicirati. Ljudi su bića koji pripadaju sasvim drugom svijetu nego što je životinjski pa nije čudno što u potpunosti ne razumiju životinje. Isto tako, životinje im ne mogu reći ono što je svojstveno njima, ali možda i zajedničko s ljudskim životima. Gotovac (2007) ističe da je Rainer Maria Rilke napisao stih u kojem kaže "da se u životinjama u nekim trenucima opazi kako bi nam htjele nešto reći i da je ta nijemost, koja ih od nas dijeli, nešto što u njima izaziva pravu patnju" (Gotovac, 2007: 269).

4.3. Odnosi životinja i ljudi

U mnogim davnim djelima upućuje se na tumačenje životinja kao mudrih čovjekovih pomoćnika, osjećajnih bića, s vlastitim jezikom i ekološkom važnošću. Danas mnogi autori svojim djelima žele potaknuti čitatelje da na životinje gledaju manje ponosno, manje prezirno i agresivno. Njihovo zauzimanje za bolji odnos prema životinjama, uz projiciranje situacija i osobina na ljudske odnose, pridonosi smanjenju zločina nad životinjama, ali i ljudima. Isto tako, doprinosi širenju tolerancije i prijateljstva prema životinjama, kao i prema ljudima.

Visković (2009) ističe da je u povijesti čovječanstva temeljni čovjekov odnos prema životinji bio materijalno-uporabni (Visković, 2009: 14). Za naše je vrijeme karakteristično potiskivanje životinja iz temeljnih ljudskih djelatnosti. Posljedica je toga nestajanje mnogih životinjskih vrsta i rasa, ali i činjenica da ih ljudi sve više doživljavaju kao nevažna bića u njihovim domovima ili kao strane izložbene primjerke u zoološkim vrtovima (Visković, 2009: 22). Visković (2009) određuje tipologiju međusobnih odnosa između ljudi i životinja navodeći osnovne, najčešće vrlo povezane pristupe: ekonomski, simbolički, umjetnički, osjećajni, znanstveni ili etički (Visković, 1998: 11). U ekonomskom se pristupu na životinje gleda kao na sredstva za materijalne potrebe, prehranu, odijevanje, rad i promet, sirovine za proizvodnju, liječenje pa i zabavu. Ona je izjednačena sa svakom drugom upotrebljivom stvari. Simboličkim pristupom životinja postaje znak određenih kolektivnih magijskih, religijskih, moralnih i političkih ideja. Umjetnički pristup govori o životinjama puno, počevši od najranijeg pećinskog slikarstva, pa sve do realističnih kompozicija i prikaza ljepote svakodnevnog života. Životinjski motivi koriste se kao ornamentalno sredstvo, važan dio pejzaža i domaćih ambijenata te kao samostalna tema umjetničkih djela. Osjećajni pristup karakterističan je za kulturu kućnih ljubimaca, odnosno samo za suženi krug životinja. Radi se o "emotivnim odnosima milja ili ljubavi, pa onda sućuti, drugarstva i drugih osjećaja prema pojedinim životinjama" (Visković, 1998: 13). Znanstveni pak pristup želi "objektivno opisati i objasniti anatomiju i fiziologiju životinja i njihovo ponašanje u zajednicama, kao i sve načine odnošenja ljudi spram životinja" (Visković, 1998: 13). Etički pristup naglašava da ni jedna životinja ne smije biti predmet ljudskih potreba, nego osnova njihovih etičkih odnosa i prava. Uz poštovanje životinje kao osjetljivog bića "zahtijeva priznanje jednakih prava na opstanak i dobar život svim vrstama

životinja i svakoj životinji, te dužnosti svih ljudi da ta prava poštuju" (Visković, 1998: 14).

Imenovanjem životinja i onog što njima pripada, stvoreno je beskrajno nazivlje za tisuće životinjskih vrsta, kao i za dijelove životinja, njihovu mladunčad, rađanje, kretanje, glasanje i druge životinjske osobine. Važne pojave svog života ljudi često imenuju asocijacijama na životinje ili neke njihove osobine. Osobe, objekti, glazba, igre, vremenska razdobilja, nebeska tijela, biljke ili naselja često dobivaju životinjske nazive (Visković, 2007: 360). Posebno se izdvaja imenovanje zoonazivima tipovi ljudskih karaktera i ponašanja. Zoomorfno prikazivanje ljudskih fizičkih i psihičkih stanja, običaja i moralnih situacija kao i u svakodnevnom jeziku često je i u književnosti (Visković, 2007: 363). Uglavnom se ono odnosi prema vizualnoj sličnosti kod fizičkih osobina te već poznatih osobina pojedine životinjske vrste kod unutarnjih osobina (Kekez, 2007: 385). Književne životinje često predstavljaju određena ljudska stanja te postaju oznake za određenu ljudsku osobinu. Sve su to "poetske i retoričke usporedbe te slikoviti izrazi s prenesenim značenjima ili metafore" (Visković, 2007: 361). Primjerice, lisica i lisac u značenju pridjeva lukav, prijetvoran, ali i u značenju stari čovjek, odnosno starac (Kekez, 2007: 377). Najčešće se radi o stereotipnom povezivanju pojedine ljudske osobine s pojedinom životinjom ili životinjskom vrstom. Razlog su tomu razna religijska vjerovanja koja tumače da su ljudi u prijašnjem životu bili životinje te da je pojedine osobine vrste čovjek prenio iz svog prošlog života (Kekez, 2007: 371). Narodne poslovice ili izreke asocijiranjem na životinje iskazuju kolektivno iskustvo o ljudskim karakterima i postupcima, ali i o naravi i ponašanju životinja s motrišta određene, uglavnom ruralne, sredine (Visković, 2007: 363). Sve navedeno još je jedna potvrda koliko je čovjeku potreban životinjski svijet, kolika je njihova međusobna povezanost od prošlosti pa sve do danas u stvarnosti i književnosti. Također, "o ljudskoj stalnoj potrazi za svojim animalnim korijenima te za životinjskom tjelesnom i duhovnom snagom" (Visković, 2007: 361).

Prisutnost životinja u životima djece poznata je iz najranijih vremena. Otkad se životinjske vrste počinju držati kao kućni ljubimci, odnos djeteta i životinje postaje intenzivniji. Mnoga im se djeca povjeravaju, govore im svoje tajne, strahove, želje ili ideje. Time životinje preuzimaju ulogu nekritičke publike, prijatelja i pratitelja. Uvijek otvoren neverbalni sustav sporazumijevanja pridonosi razvoju dječje emocionalne inteligencije (Batinić, 2013: 26). "U nekoliko je studija dokazano da djeca koja imaju

kućne ljubimce pokazuju veću emocionalnu osjetljivost, veću sposobnost empatije i vještije predviđaju kako bi se drugi osjećali u različitim situacijama" (Batinić, 2013: 26-27). U cjelokupnu je njihovu međusobnu odnosu potrebno shvatiti da je životinja osjetljivo i pametno biće, kao i da ima svoje potrebe koje ako je divlja može ostvariti na slobodi u prirodnom ambijentu, a ako je domaća s mnogo ljudske brige (Visković, 2009: 300).

Za razumijevanje obostrane naklonosti djeteta i životinje, važno je znati da su razlozi zbog kojih je životinja privlačna djetetu gotovo jednaki razlozima privlačnosti životinje prema djetetu. Životinje su kao i djeca radoznale, željne igre, druženja i iskrenih prijatelja. Neovisno o starosti, kad ih se promatra s gledišta čovjeka, one su vječna djeca. Vjerojatno je to najveći motiv uzajamne ljubavi i razumijevanja djece i životinja. Navedeno je još jedan od razloga zbog kojih čovjek spram životinja kao i spram djece treba imati posebnu mjeru pažnje, nježnosti, ljubavi i zaštite (Visković, 2009: 302).

Gotovac (2007) u zapisu *Moj Luki, moj istinski prijatelj* navodi mnoga mišljenja o odnosu čovjeka i psa, njegova istinska prijatelja. Uvjeren je da naš dodir sa životinjama ima neprocjenjivu vrijednost te da u njemu možemo ujediniti svu svoju ljubav, dobrotu, pažnju, osjećaj zajedništva, mogućnost da smo spremni pomoći, da shvatimo „nijemi“ životinjski svijet, u njemu pokušamo nešto učiniti i uljepšati te biti zadovoljni što unatoč prirodnoj razdvojenosti posjeduje nešto što nas s njime ipak neprestalno povezuje. Mišljenja je da životinjski svijet zaslužuje istu količinu pažnje koju im on, doživljavanjem na ispravan način, uzvraća (Gotovac, 2007: 270, 271).

Svaki vlasnik koji veoma voli svog kućnog ljubimca ili koju drugu životinju, zasigurno će tvrditi da se njihov odnos i međusobna ljubav ne mogu jednostavno opisati, već da taj osjećaj treba iskusiti na vlastitoj koži (Gotovac, 2007: 5).

5. TIPOVI HRVATSKOG DJEČJEG ANIMALISTIČKOG ROMANA

Životinje koje istovremeno govore o čovjeku životinjsko pokazuju ljudskim, što se naziva antropomorfizam. Moguće je i ljudsko pokazati životinjskim, što se naziva zoomorfizam (Batinić, 2013: 18). "Životinje su povlašten predmet antropomorfizacije" (Visković, 2009: 50), posebice u svijetu djetinjstva. Austrijski prirodoslovac, etnolog i psiholog Lorenz Konrad upozorava:

Ja ne želim humanizirati životinje: treba samo imati u vidu da je takozvano odviše ljudsko skoro uvijek nešto predljudsko, zajedničko nama i višim životinjama. Ja nipošto ne projiciram osobine ljudskog na životinje, naprotiv, ja pokazujem koliko je snažno i duboko životinjsko naslijeđe u čovjeku. (Visković, 2009: 53)

U hrvatskoj je dječjoj literaturi napisano mnogo romana o različitim vrstama životinja. Znanja i viđenja o njima izlažu se iz vrlo različitih gledanja. U ovom su diplomskom radu s obzirom na pročitane i analizirane animalističke dječje romane oni raspoređeni u tri skupine. To su oni u kojima su životinje prikazane antropomorfno, oni u kojima su prikazane realistično te oni u kojima im je pod određenim okolnostima omogućeno sporazumijevanje s ljudima.

5.1. Antropomorfno prikazivanje životinjskog svijeta

Antropomorfno su prikazane životinje u romanima *Don od Tromeđe* (1987) Višnje Stahuljak, *Divlji konj* (1989) Božidara Prosenjaka, *Mrnjau, grizu me* (1976) i *Imam rep* (1976) Kazimira Klarića, *Pasja posla* (1995) Ivana Tomičevića te *Ljubavni slučaj mačka Joje* (1998) Branke Primorac. Životinje su smještene u razne situacije kako bi se izrazila neka pedagoška pouka i upozorilo se na poželjnost dobrog ponašanja te nepoželjnost društveno neprihvatljivog ponašanja. Stoga one predstavljaju simbole ili stereotipe ljudskih osobina (Batinić, 2013: 297).

Hrvojka Mihanović-Salopek u pogovoru romana *Don od Tromeđe* ističe da roman s jednakim žarom čitaju i djeca i odrasli te je time "jedan od najboljih hrvatskih romana napisanih o temi međusobnog odnosa čovjeka i psa" (Mihanović-Salopek, 2002: 384).

Roman govori o odrastanju i pustolovnom životu neobična psa šarplaninca Dona, odnosno Trapa. Naime, Trap je njegovo pseće ime nadjenuto zbog njegove nespretnosti, odnosno trapavosti, dok su mu ljudi nadjenuli ime Don od Tromeđe i pod takvim ga imenom poznavali. Spoj obilježja pustolovnog i animalističkog, autorično uvjerljivo pripovijedanje, pripovijedanje više pripovjedačkih vizura ocrtalo je život, osjećaje i razmišljanja psa. "Roman je, prema Kayserovoj tipologiji, roman (pasjeg) lika" (Hranjec, 2006: 152). Autorica pripovijeda s motrišta psa, odnosno onako kako bi to on učinio da zna pripovijedati. U prvom su planu Donovi osjećaji i mišljenja. Psi se ponašaju kao psi, no način njihove međusobne komunikacije nalik je ljudskom sporazumijevanju. Stoga je u ovom romanu riječ o spomenutoj antropomorfizaciji. Tim se postupkom služi kako bi se reklo o ljudima (Hranjec, 2006: 152). Kao jedan od primjera prenošenja tipičnih ljudskih osobina u životinjski svijet izdvaja se poetično ljubavno upoznavanje i razgovor Dona – Trapa i njegove kuje izabranice: "Trap je moje ime – šapnu Trap omamljeno. – Igraj se ti igračice moja, nježna, osamljena, ukrasu otoka! Loptica je tvoja, nitko ti je neće oteti! Ja ću je čuvati za tebe!" (Stahuljak, 2002: 386) Kao i svi psi, Don odlazi na preglede i cijepljenje kod veterinara, dobiva kapljice za oči, ima ogrlicu, svoje posude za hranu i vodu. Nastoji živjeti po zakonima pasjeg roda. Pričama majke kuje o ljudima i psima koje su uklopljene u strukturu romana stvara se oblik pasjeg sjećanja, naslijeđe predaka, prizivanje na zakonitosti roda, što postaje sastavni dio njegova života, osnovno pravilo njegova reagiranja i ponašanja.

Osim antropomorfnog pristupa, autorica primjenjuje i stvarnosnu, dokumentarističku razinu teksta. U "Bilješci" na početku romana Stahuljak rodoslovníkom nastoji potkrijepiti njegovu dokumentarističnu sadržajnu razinu.

Šarplaninski ovčar Don od Tromeđe oštenjen je 2.8.1969. u Plavnu kod Knina od majke Ade i oca Darka Lepoglavskog. U rodovniku su mu upisani djedovi (i bake) te pradjedovi (i prabake), što znači da je bio od starog pasjeg plemenitog koljena. (...) Ondje gdje je živio kretao se kao slobodan pas. U njegovu dvorištu na zagrebačkoj Šalati i danas stoji pasja kućica s već izlizanim natpisom na krovu: DON OD TORMEĐE! (...) Svi su ga voljeli zbog njegove ljepote, dobrote i snage te neobičnog osjećaja dostojanstvene pravednosti koju je iskazivao prema psima i ljudima. (Stahuljak, 2002: 9)

U romanu se radi o psu čija je vlasnica upravo autorica. Dugogodišnji suživot s vlastitim kućnim ljubimcem, praćenje njegova razvoja i odrastanja omogućilo joj je

opažanje karakterističnih osobina u ponašanju šarplaninaca te njihova uobičajena reagiranja. Primjer autoričina realističnog opažanja ističe se u dijelu romana u kojem je opisan događaj kad Don, zbog osjećaja opasnosti, sprečava ulazak susjeda Marka koji pokušava ući u njegovo dvorište na njemu neuobičajen način, preskakanjem preko ograde. Ta epizoda djeci poručuje da u druženju s psima moraju poštivati način njihova reagiranja te na taj način izbjeći nesporazume s bilo kojom životinjom.

U romanu ne izostaju ni znanstveno utvrđene činjenice. Autorica unosi prirodnoznanstvene činjenice o ponašanju i životu psa. Upozorava na opasnost vezanja i zatvaranja šarplaninaca koji u takvim okolnostima mijenjaju ćud, podivljaju i postaju mrzovoljni. Opisuje i urođeni nagon šarplaninaca koji, zbog zdravstvene regulacije i potrebe za čišćenjem organizma, jednom tjedno izbjegavaju hranu. Osim glavnog junaka, spominju se još brojne vrste pasa, slobodni, ovčarski, seoski, planinski, uličari.

Igrajući se na livadi, lutajući ulicama i boravkom na raznim mjestima iz dana u dan rastao je krug njegovih prijatelja i neprijatelja. "Šarplaninac Don tijekom svog je života neprestano rascijepljen između zakonitosti okoline slobodnog planinskog divljeg života i života pripitomljenog psa koji se mora prilagoditi gradskim uvjetima", ističe Mihanović-Salopek (Mihanović-Salopek, 2002: 388). Susret s gradom donosi susret s ljudskom ljubavi njegovih prvih gospodara. U njemu počinje privrženost i povjerenje, a prestaje vječito neprijateljstvo čovjeka i divlje nepripitomljene životinje. Krađom od pravih gospodara gradski ga ljudi upoznaju s negativnom stranom gradska okruženja, osjećaja straha i uznemirenosti. Na osobito dojmljiv način opisan je problem odnosa ljudi i životinja u gradu te svladavanje teškoća ljudskog shvaćanja i tumačenja životinjskih postupaka. Naime, psi u romanu mogu međusobno komunicirati, ali ne mogu razgovarati s ljudima, iako ih mogu razumjeti.

Trudio se ne bi li razumio što ljudi govore, uvijek se rado sjećajući majke, braće i sestara te majčina savjeta da pokuša shvatiti ljude na ljudski način. (...) Pas posusta u svom nježnom pričanju kad shvati da ga ljudi ne razumiju. Još se on zalijetao često i brbljao na pseći način kao da se nalazi među psima, ali onda je naglo prestao s pripovijedanjem, shvaćajući što je mati kuja mislila kada je govorila da će morati razumijevati ljude koji njega nikada neće sasvim razumjeti. (Stahuljak, 2002: 39)

Pas nastoji razumjeti svog gospodara, no čovjek ponekad ne može ili ne smije prihvatiti urođena pravila ponašanja i reagiranja psa. U epizodi kad je Don ulovio

kokoš, kako bi mu zabranio lov, gospodar ga je istukao. Prilikom toga pas se osjećao uvrijeđeno jer lov razumijeva nagradu, a ne kaznu koju je dobio.

Različito doživljaja pasjeg razmišljanja uočava se u opisu mirisa, važnih pokazatelja njegova funkcioniranja i snalaženja u svijetu. Ljudske mirise doživljava kao lažne, izvještačene, prevarantske, neugodne i smrdljive, a prirodni su vonjevi psa ispravni i mirisni znakovi pasjeg sporazumijevanja. Prikazivanjem tih različitih perspektiva doživljaja, autorica približava tajne životinjskih osjetila te naglašava da se u komunikaciji sa životinjama ne smije pouzdavati u ljudske kriterije, već je potrebno pokušati shvatiti sustav njihova ponašanja. Tijekom svog je života, ispričanog u nekoliko dijelova romana: *doba priča, doba slobodnog življenja, doba ropstva i dobri stari život*, Don shvatio sljedeće: "Sve ima svoje vrijeme. Borba, parenje i rađanje, život i smrt" (Stahuljak, 2002: 65). Tijekom života više je puta bio ponosan zbog svoje pristojnosti i smirenosti, a posebno zbog osvajanja nagrade za najljepšeg psa na izložbi kao i uspješnog izvršavanja dužnosti. Najvažnijom je dužnošću smatrao čuvanje kuće svojih gospodara Pipe i Gege, njih samih te njihove djece prema kojima se uvijek ponašao zaštitnički. Ponosan je bio i zbog pružanja pomoći manjim i slabijim psima, onesviještenom Patu, sinu gospodarevih prijatelja, spašavanja Done, kćeri njegovih gospodara, od naleta automobila te smiješnom scenom spašavanja mladeži i njihovih pasa obavljanjem nužde na tramvajskoj stanici. Osim toga, uspješno je spasio i stado ovaca, pastire i pse od čopora vukova i požara. S druge strane, osjećao se i tužan zbog svog nepristojnog vladanja, razočaran zbog nekih postupaka gospodara te njihova nerazumijevanja. Osjećao je grižnju savjesti zbog čestih odlazaka u šetnje i zabrinutosti njegovih gospodara. Bio je uvrijeđen stavljenom mrežom u automobilu tijekom njegova prijevoza i ljubomoran na pse kojima su njegovi gospodari na izložbi pružili više pozornosti. Nekoliko je puta bio zaljubljen. Do svoje kuje izabranice tijekom ljetovanja, na oduševljenje mnogih ljudi, plivao je čak do otoka. Boravkom u Monte Carlu nakon izložbe donosio je sreću igračima u kockarnici. Kao i većina pasa, kad bi jednom onjušio i čuo čovjeka, više ga nikad nije zaboravljao. Tako mu se ljudi u uniformama, a posebno smetlari, od prvog susreta nisu sviđjeli. Istom je mjerom uzvraćao pruženu ljubav i nježnost, bio vjeran i odan. No, isto je tako na svaki ljudski strah koji je osjetio sumnjao u ispravnost namjera. Shvaćao bi kad među ljudima nešto nije bilo u redu, kad bi im se naglo promijenile kretnje ili ton glasa. Iako mu je dugo trebalo, ipak je shvatio da, kao i među životinjama, postoje razlike i među ljudima. "A ljudi? Nedosljedno

različni, tako da to ne možeš shvatiti. Onda pomisli iznenada Trap: nisu svi psi slobodni čuvari, pa nisu ni svi ljudi ljudi" (Stahuljak, 2002: 109). Njegovim je priznanjem "čovjek je vrhovni gospodar svakog psa" (Stahuljak, 2002: 70) potvrđeno ravnopravno prijateljstvo između ljudi i pasa.

Književni povjesničar i kritičar Muris Idrizović (1984) smatra da je rasponom proživljavanja i razmišljanja glavnog lika roman primjeren djeci. Isto tako, da autorica poznaje psihologiju djeteta, zna govor slika i način dječjeg korespondiranja sa svijetom te je s obzirom na to nastojala razviti humaniziran i osjećajni odnos djece i životinja, djece i prirode te djece i odraslih.

U razgovoru za dječji časopis *Modra lasta* Višnja Stahuljak ispričala je:

Dona od Tromeđe nabavili smo pod tim 'imenom i prezimenom', upisanim u njegovu rodovniku, moj suprug i ja, i družili se s njim kao sa svojim najboljim prijateljem. Promatrajući toga ponosnoga psa, pomislila sam da bi bilo dobro napisati roman o njegovom neobičnom životu: rado će ga čitati i odrasli i mladi, jer će u glavnog junaka Dona pronaći osobine kojima bi se i ljudi rado podičili, a to su hrabrost, vjernost, iskrenost, nepokolebljivost, snaga i ljepota. (Stahuljak, 2002: 5)

Hranjec (2006) navodi sve ono što je Stahuljak potvrdila ovim romanom kao i svojim ostalim djelima.

Višnja Stahuljak stvorila je nov tip dječje proze: osim cijele galerije novih likova i njihovih neobičnih sudbina ta se proza odlikuje izrazitom poetizacijom. Takvom tekstovnom organizacijom ona razvija u djetetu osjećaj za lijepo te za humanizirani odnos prema nacionalnim vrijednostima, prirodi i svijetu. Njezina djela osvajaju ljepotom i lirizmom, a ne zadanom težom. I još nešto: na pitanje što treba pružiti djetetu Višnja Stahuljak je odgovorila: 'vedrinu i ljubav'. (Hranjec, 2006: 153)

Roman Božidara Prosenjaka *Divlji konj* književni je klasik uvršten među lektirna djela te u školske udžbenike i čitanke za osnovnu školu. Nagrađen je dvjema važnim književnim nagradama: "Grigor Vitez" i "Ivana Brlić-Mažuranić", preveden na više stranih jezika te pretvoren u mjuzikl, monodramu i strip (Visinko, 1998: 63). Iz obrazloženja nagrade "Grigor Vitez" za 1989. godine izdvaja se:

U obliku animalističke proze prividom životne ispovijesti bića koje znanstvenici smatraju jednim od najinteligentnijih u životinjskom carstvu, izražen je određeni

svjetonazor, životna filozofija s kojom se možemo i ne moramo složiti, ali koja našim eventualnim drugačijim rezoniranjem ništa ne gubi na snazi svoje literarne prezentacije. To je roman otkrivanja i deskripcija životnih zakona, pokoravanja pred njima i pobuna protiv njih, roman osmišljavanja odnosa pojedinca i kolektiva, s impresivnim isticanjem problema slobode, prijateljstva, vjere i humaniteta. To je izraz sukoba velikih ideala i svijesti o našoj sitnoj moći, u čemu je tajna i logika života. (Diklić, Težak, Zalar, 1996: 243)

Nakon primanja nagrade "Ivana Brlić-Mažuranić" Prosenjak je o nastanku romana izjavio:

Divlji konj se dogodio iznenada. Bavio sam se sasvim drugom pričom, kad sam osjetio da me preplavila nova zamisao. Počeo sam otkrivati da mi ona nudi mnogo veće mogućnosti od one prvotne. Trudio sam se da rastem iznutra, da budem bolji čovjek, da shvatim više. I zaista, u jednom je trenu bljesnulo rješenje. No, morao sam u vlastitom životu provjeriti je li to istina. Nakon još jedne godine traganja, bio sam siguran. Iznova sam se vratio pisanju, i tada, gotovo u dahu, završio roman. (Hranjec, 1998a: 237)

Sunčana Škrinjarić navodi da u svjetskoj, pa i hrvatskoj književnosti za mlade, postoji malo djela poput ovog romana Božidara Prosenjaka. Pisan je i komponiran vrlo vješto, a sadržaj mu je posve neobičan. Svi su događaji ispričani s gledišta konja, a takav način pričanja zahtijeva mnogo truda i preciznosti. Iako se možda netko ne slaže s njegovim idealističkim svjetonazorom, Prosenjak u tom svom romanu postiže uvjerljivost što je velika pohvala njegovoj nadarenosti (Diklić, Težak, Zalar, 1996: 243).

Autor glavnu riječ u romanu daje istoimenom konju i njegovu društvu konja, kobila i ždrebadi. Roman donosi pustolovan, dragocjen i jedinstven život znatiželjnog junaka. Životni je put Divljeg konja od divljeg, slobodnog konja i predvodnika divljeg stada do pitomog konja poslušnog Gospodaru, ispunjen pobjedama i porazima sa suparnicima i vukovima, bijegom i vraćanjem iz divljine i s Gospodareva imanja, ljubavnim jadima i radostima, utrkama i natjecanjima, suzama i smijehom. Nepromišljeno i brzopleto dolazio je u različite neprilike zbog kojih je nekoliko puta skoro izgubio život. "Ispravljao sam krivu dlaku na tuđim leđima. Zato mi se to dogodilo. Suviše sam se trudio uvesti red u tuđe živote, a moj je ostao zapušten. Dokle ću bježati iz divlje kože u pitomu i obratno?" (Prosenjak, 2018: 49) Unutarnji ga je nemir stalno tjerao na akciju, pobunu i traženje smisla te konačnog cilja života. No, iako je sve morao isprobati na vlastitoj koži, i iako je "u svom životu imao svakojakih misli u

glavi – smjelih, nevjerojatnih, pa i ludih" (Prosenjak, 2018: 193), s vremenom je dosegnuo mir i zadovoljstvo. Velik broj proživljenih situacija pridonosi alegorijskoj razini ovog animalističkog romana. Konj, kao glavni lik, može predstavljati bilo koje ljudsko biće. Svaka se osoba vrlo lako može poistovjetiti sa životom, situacijama i okolnostima kroz koje je prolazio Divlji konj. Kao što Mario Kolar, književni povjesničar i kritičar, kaže u pogovoru romana, ovo je roman o svima nama, o svim našim dobrim i lošim odlukama, o pravim i krivim putevima, o gubitku i pronalasku smisla života.

Sve što postoji stvoreno je zbog konja i služi njemu. Konj je početak i kraj, prva svrha prirode i njezin cvijet. Hajde kaži, ima li što ljepše od konja? Konj je ona divna tajna svijeta, konj je vrhunac, ali samo dok je slobodan. Zato toj slobodi nitko ne smije stati na put, pa ni Gospodar jer nas on drži u ropstvu, želi nas zaulariti, podrediti sebi, oduzeti nam dostojanstvo i ponos. Konj se cijelog života mora boriti da ostane slobodan. To je smisao našeg postojanja. Konj se mora otarasiti Gospodara i svih ograda i vratiti u divlje predjele, u otvorenu prirodu. (Prosenjak, 2018: 112,113)

Kao i ljudi, Divlji je konj često bio u sukobu sa svojom okolinom. Iako je trebao živjeti po Zakonu, u kojem su propisana pravila ponašanja svih konja, nije ga baš previše poštivao. Kao ždrijebe bio je vrlo privržen majci. Kako ne bi povrijedila Zakon i doživjela sram ostalih konja u stadu, više mu nije dala sisati što ga je veoma povrijedilo i rastužilo. Otac ga je iznevjerio jer se odlučio žrtvovati za stado i poginuti ne želeći smijeniti Predvodnika stada. Već zreliji, kao nezadovoljan predvodnik stada, Divlji konj ga napušta i odlazi na Gospodarevo imanje. I njega ubrzo napušta ne uspijevajući primiriti svoju divlju prirodu. Ni u ljubavi nije imao ništa mirniji i drugačiji život nego što je kod ljudi. Od prvih simpatija, preotimanja izabranice, iskorištavanja, ljubomore i priznanja nevjere, koje prolazi gotovo i svaka dječja pa i odrasla ljubav, uspio je naći ljubav svog života i s njom uz ždrijebe dočekati starost. Osjećao je ponos i bogatstvo zbog potomaka, s ljubavlju ih hrabrio i po potrebi opominjao. Probleme je imao i u odnosima s prijateljima. Iako ih je isprva shvaćao kao suparnike, kasnije je ipak prihvaćao njihovu pomoć i savjete, posebice one stare kobile Sivke i mudrog konja Bijelca. Kao stari i mudri konj rado je svoje životno iskustvo dijelio mladim konjima.

Brojni unutarnji monolozi Divljeg konja u kojima promišlja o svom identitetu, onom što mu se dogodilo ili što mu se događa, u kojima traži savjete poginulog oca i njegovu pomoć u rješavanju problema i dvojbi, još više potvrđuju da ga, iako

prikazanog u životinjskom kontekstu, treba shvatiti kao simbol čovjeka koji želi doći do spoznaje o smislu života. U buri osjećaja, vrtlogu misli i neprestanom preispitivanju o svojoj divljoj prirodi i novostečenih spoznaja o pripitomljavanju iznose se temeljna životna pitanja.

Ništa više ne razumijem. Moj je jedini životni cilj bio da nađem sebe. A što sam postigao? Sad više nisam ni divlji ni pitomi konj, ne pripadam ovdje, ni onamo...Valja se odlučiti, odabrati jedan put. Hm, sve što sam mogao postići u divljini, ostvario sam, ali me to nije usrećilo. A kako da živim s Gospodarem koji me može ubiti kad god želi? Pitomi konji se mogu saživjeti s tim, ali ja ne. To nije za mene. (Prosenjak, 2018: 35)

Prikazujući odrastanje Divljeg konja od bezbrižnog ždrebeta na otvorenim pašnjacima, preko roba u podzemlju, do rasnog konja na Gospodarevu imanju, ovaj animalistički roman nudi općeljudske životne poruke. Tijekom cijelog je života težio slobodi. Očaranost slobodom predstavlja ljudski duh. Čovjek, kao i sva druga bića, teži tome da bude nesputan i slobodan.

Nikad ne bih pomislio da u mojoj glavi može nastati tolika zbrka. S jedne strane me vukla sloboda otvorene divljine s nepreglednim, mirisnim valovima trave, a s druge strane me privlačio odgovor na sva moja pitanja, zov iskona i Gospodara. (Prosenjak, 2018: 21)

Posebno je važan odnos Divljeg konja s Gospodarem. Kao ždrijebe čuo je legendu o Gospodarevu imanju na kojem nema opasnosti, a uvijek ima dovoljno hrane i vode. Iako u to nije previše vjerovao, zatekao se na imanju te se uvjerio u sve njegove prednosti, ali i nedostatke. Nezaovoljan Gospodarevim zapovijedima i ograničenim prostorom za kretanje napušta imanje te završava kao radni konj u ugljenokopu.

Sijao sam oko sebe mržnju i silu. Grmio sam i tutnjao u staji. Kidao sam svaku sponu koja me vezala za Gospodara. Što god je on učinio, meni ništa nije bilo dobro. Išao sam protiv svega, protiv sebe i njega. Ondje gdje sam očekivao vrhunac života, našao sam ropstvo i svoj kraj. Nisam više imao nikakve nade, ni za što nisam mario. (Prosenjak, 2018: 29)

U svom je najtežem razdoblju u životu obuzdao divlju narav i shvatio da mu Gospodar želi dobro. "Sve dok mu ne povjerujem, ja ću ga se plašiti" (Prosenjak, 2018: 47). Gospodar ga je spasio od velike zvijeri, konjokradice, ugibanja zbog prenajedanja sirove djeteline, izliječio mu ranjenu nogu, stavio žigove i potkove. Iako se toga u

početku bojao i smatrao opasnošću, s vremenom je u Gospodara stekao povjerenje i doživio smirenje. "Ta je radost sad izvimala iz uzajamne ljubavi jednoga prema drugome, ljubavi koja se ukrštala s ljubavlju i zahvalnošću prema Gospodaru" (Prosenjak, 2018: 71). Tijekom potrage za odbjeglom ljubavi pobijedio je svoja četiri neprijatelja: strah, osjećaj manje vrijednosti, krivnju i mržnju te se tako, nakon pomirenja s Gospodarom, pomirio sa samim sobom i pronašao svoj mir. Gospodar je u romanu simbol Boga. Kroz mnoge nam junakove postupke i odnos s Gospodarom Prosenjak želi prenijeti moralne i etičke norme. Gospodarevu zaštitničku ruku Divlji konj osobito spoznaje kad s prijateljem napušta svijet:

Bijelac i ja poletjeli smo zajedno prema nekom čudesnom svjetlu koje je zračilo puninom snage, sjaja i topline. Pod tim svjetlom sve mrlje moga života postale su vidljive. Čak, štoviše, ono ih je brisalo, sve moje nedostatke je otklonilo. Toga trena zastor je spao nad tajnom života i ja sam vidio stvarni poredak svega u prirodi. (...) Na cijeloj Zemlji vidio sam njegove tragove i shvatio tko je Gospodar i kome sam vjerovao. (Prosenjak, 2018: 198)

Interpretirajući roman, Visinko (1998) u njemu nalazi cijeli niz simboličnih motiva, posebice onih kršćanskih. Povezanost Zakona i Gospodara konju postaje središnja životna borba. Kako ne bi bio izopćen iz zajednice i doživio smrt, mora živjeti prema Zakonu. No, kad mu se čini da ga je shvatio, Zakonu se gubi smisao. Dolaskom Gospodaru prehrambenim mu potrebama i zahtjevima za kretanjem i plesom oduzima odgovornost postupanja prema Zakonu. U toj namjeri da pristane uz Zakon te nauči voljeti i poštovati Gospodara, Visinko (1998) otkriva da "spoznavanjem vlastite biti nije riješena zagonetka života" (Visinko, 1998: 68). Iako se čini da je u romanu bitan motiv priroda, on postaje važan samo kao Zakon koji se mora prevladati jer kako bi za Gospodara osvojio najviše ljudsko priznanje, konj mora ukloniti svoje instinkte. Odrastanje tako postaje procesom napuštanja prirode i divljine, proces socijalizacije što predstavlja stjecanje dječje cjelovitosti njegovim odrastanjem. (Zima, 2011: 286)

Antropomorfizacija je prisutna već u samom pripovijedanju, sveznajućem pripovjedaču i dijalozima među konjima, dok se alegoričnost otkriva u nizu konjskih razmišljanja. Budući da Divlji konj razgovara, razmišlja, smišlja načine za samoodržavanje, on ima alegorijsku funkciju jer upućuje na čovjeka i njegove egzistencijalne potrebe (Hranjec, 1998a: 239). Odabirom konja, jedne od najinteligentnijih, cijenjenih i maženih životinja, za pripovjedača, potvrđena je autorova

inspiracija da s obzirom na tu bliskost stvori roman pun simboličkog značenja (Hranjec, 1998a: 238, 239).

Prosenjak je romanom osigurao trajno mjesto u hrvatskoj dječjoj književnosti. Iako se prvim čitanjem ono smatra potpuno animalističkim romanom o pripitomljavanju divljeg konja ili pak romanom o odrastanju, ono se dubljim značenjem nudi kao roman o spoznaji i duhovnom sazrijevanju. Prijenos smisla u romanu ostvaren je začudno i dosljedno, bez suvišnog naglašavanja alegorijske razine. Može se doživjeti samo kao animalistički roman, ali i kao djelo s porukom da je "čovjek divlji kad misli da je njegov Zakon jedini i najbolji, nesvjestan da ga upravo u svijetu bez Boga, Gospodara, vrebaju mnoge (smrtne) opasnosti pa i vječne muke; tek kad Ga upoznaje - a to u prvom redu osobnim duhovnim sazrijevanjem - tad život dobiva smisao i tad vidi stvarni poredak svega u prirodi" (Hranjec, 2006: 236).

U ovom su diplomskom radu analizirana i dva animalistička romana Kazimira Klarića: *Mrnjau, grizu me* i *Imam rep* o kojima su mišljenja prilično različita. Pojedine čitatelje Klarić nije uspio šarmirati sadržajnim, stilskim i psihološkim modernizmom, dok su za neke pak ta njegova ostvarenja puna duhovitih dosjetki i smiješnih obrata "krik dana" (Zalar, 1978 : 84).

Roman *Mrnjau, grizu me* neobičan je već izborom lika. Već se iz njegova predgovora saznaje da se u romanu najviše govori o mačkama i "njihovim dragim prijateljicama buhama". (Klarić, 1978: 6) Smatra se pikarskim animalističkim romanom. Buha Gric seli od vlasnika do vlasnika, od žrtve do žrtve, svašta vidi i doživljava. Budući da je i to zapravo roman o ljudima, njegova se tematika ne doima bizarnom nego stilski i sadržajno alegorijskom (Hranjec, 1998a: 231). Roman počiva na antropomorfizaciji i paralelizmu ponašanja ljudi i životinja. Oba postupka, međusobno se izmijenjujući i nadopunjujući, služe ironizaciji, primjerice, znanstvenih uspjeha na promatranju života buha ili trgovine njima. Klarićeve česte kolokvijalne uzrečice i mjestimični žargonizmi ostaju na razini dosjetke te vedrinom i duhovitošću obogaćuju njegov stil (Hranjec, 2006: 202).

Ni mačak Duci nije mačji kašalj; Tko pita s puta ne skita; Dolaze buhe. Kad se pojavi gamad, uši, stjenice i žohari, rat je blizu. (...) Gle starog lupeža, došla mu je smrtna ura. Ritnuo se! Otamburao je svoje. (Hranjec, 1998a: 232)

Buhe odlaze u rodilišta po svoje potomke, slave rođendane, napiju se pa su kasnije mamurne, uz pomoć zemljovida putuju mačkovim krznom, za buhom se raspisuje tjeralica, šalju brzojave na pasjoj pošti. Naime, buha Gric jedna je od tisuće buha rođenih svake minute u rodilištu. Tijekom vožnje taksijem do doma svoje obitelji, repa mačka Ducija, otac buha sve je prolaznike, ostale mačkove buhe, pozvao na proslavu i svečanost. Buhe svakog dana vježbaju i pjevaju ratničku pjesmu kao utjehu zbog hladnoće. Poštuju očeve naredbe, primjerice, onu o općem napadu na mačkov rep koji je mačak uvukao u dimnjak. "Moj stari, poslije gazdaričina glasanja, naredio je da se zbijemo u hrpu. Znak da nam prijeti glavna opasnost" (Klarić, 1978: 16)! Dok se mačak Duci veseli salonu za uljepšavanje njegova krzna, buhe strahuju i međusobno se opraštaju jer je njihov daljni život upitan. U mačkovu sukobu s psom Flokijem buha Gric, u njegovu krznu nazvana Cic, postao je njegov novi stanovnik. Grofovskog, plemenitog podrijetla pas je sa svojim buhama imao sklopljen ugovor. Imaju ga pravo gristi dva puta dnevno te ga braniti od ostalih buha. "Čujete vi buhe! Čujete vi moje buhe! Dobile ste novu, mačju buhu. Ako je u roku od tri minute ne pronađete i ne zbacite s mene, zlo po vas. Odmah odlazim u ledeni potok pa se kupajte" (Klarić, 1978: 35). Stara je pasja buha Grica prihvatila kao svog sina, posvojila ga kako bi postao pasja buha, štitila ga i branila. Glasnici s upozorenjima za potragu, sastanci s taktikama, potjernica sa slikom te prvorazredna večera u pasjem uhu za nagradu uplašili su Grica i naveli na pisanje pisma obitelji jer je morao zaboraviti svoje podrijetlo, tko je i što je kako bi preživio s pasjim buhama. Floki, gledajući u otpadni kanal, razmišlja o razlozima odbacivanja svih stvari i nepotrebnog kupovanja novih. Potajno mrzi ljude pa ih izbjegava. U njegovu je životu uzbudljivo kao i u onom mačjem i buvljem. Od pasjih svatova i pasjeg bontona, razgovora o uređenju kuće, nepravednom davanju imena, do poklonjenih buha svojoj pudlici Dezi. Potraga za buhom Dezina vlasnika, učenjaka Buhoznanca, uspoređuje se s Robinsonom Crusoeom, njegovim avanturama i istoimenim pustolovnim romanom. Za razliku od Buhoznanca koji u buhi vidi svoju perspektivu i sudbinu, koji ju smatra najvećom dragocjenošću života jer o njoj ovisi njegov doktorat, znanstveni radovi, priznanje, napredak i životni uspjeh, njegova je uredna supruga bijesna od same pomisli na buhu. Buha, zadovoljna smještajem, hranom, brigom i njegom, ponosna je što će se prvi put u povijesti iznijeti istina o buhama, a nada se i svojoj slici u novinama. Buhe potječu iz faraonske porodice, a zadužene su za zabavljanje životinja, psa ili mačka, pa i čovjeka. No, bez obzira na sve

užitke života i vjerovanje u poštene učenjakove namjere, osjeća samoću i sjeća se obitelji.

Ali nikako da se oslobodi misli... One se izgleda stalno u meni nalaze, stalno me prate. I, evo, sada, kad bi trebao biti najsretniji i najponosniji, ja se pomalo rastužujem. Moje sitno buvlje srce počinje pomalo tugovati. Nema velikih radosti i užitaka kad se živi sam. Kad se samuje. Bez obzira što se lijepo stanuje i obilno pije i jede. Svatko radost, tugu i veselje, vjerojatno, mora dijeliti s drugima. Kako ljudi žive zajedno, sasvim je shvatljivo da i mi buhe, koje smo najsitnije, živimo ne dvije ili tri, nego stotine na okupu. (Klarić, 1978: 69)

Radost pronalaska buhe uveličana je svečanom večerom, ali i nezgodom blizanaca te njihovim uvjetima za vraćanjem buhe, Murkovim ležanjem na nojevima jajima i jajima afričkih mrava. U romanu je prikazan i život zaljubljenog bračnog para moljaca u rukavu svečanog kaputa i njihovo gledanje televizijskih emisija. Uz postavljene uvjete, nove kolege doktor Smicalica i njegov mačak Murko, izvršili su krađu buhe. Iako ljubomorna na piliće koje je Murko izlegao, buha je ubrzo došla u krzno novog mačka Kostje njegovom pobijedom u kartama. Vlasnike tog mačka buha je podsjetila na mlađa, zaljubljena, buvlja vremena. Poklonivši supruzi buhu za njihovu pedesetu godišnjicu braka, od pustog je i tihog staračkog života Kostjin vlasnik napravio veliku radost. Policijom je riješen slučaj ukradene kutijice s buhom koja je sretno vraćena svojoj obitelji i mačku Duciju, svojoj "ljubljenoj domovini" (Klarić, 1978: 139). Iako je imati buhu prije označavalo sirotinju, sad je ono predstavljalo pravo bogatstvo. U razmišljanju o svim svojim vlasnicima, prijateljima i poznicima, Gric zaključuje: "Sitna stvorenja nestaju brzo iz uspomena" (Klarić, 1978: 145).

Već je u pogovoru romana iznesena problematika odnosa mačaka i ljudi te njihova međusobna nerazumijevanja.

Međutim, kad jedan krupan i ne baš obljubljen mačak zamjauče – Mrnjauuuu...grizu me! – nitko od ljudi da bi maknuo prstom, a kamoli papkom. Kao, pa to je sasvim u redu, da se mačak glasa. Ali u tom gromkom 'mrnjauuuu' ima stotinu jada, čemera i gorkog neshvaćanja. Baš u tom trenu grize ga buha iza uha, a on je nemoćan da je uhvati. (Klarić, 1978: 5)

Također, navedena je razlika između razmišljanja i pružene ljubavi prema životinjama. Neki smatraju da od životinja nema koristi, osim što donose velike buhe, rade nered i troše kućni proračun. Drugi im se pak dive, cijene ih i brane.

A Duciju je dovoljno da čuje njen uzdah i gundanje, pa da mu prisjedne sav užitak protezanja na mlačnoj peći. Eh, druga je stvar kad je i gazda budan. On ga brani i ne da za njega. Te trenutke, kad se njih dvoje prepiru u krevetu, zbog njega, Duci ne može tek tako zaboraviti. Pravi prijatelj se pozna u nevolji. (Klarić, 1978: 14)

Isto tako, iznosi se drugačije postupanje i vođenje brige o različitim vrstama pasa, skitnicama i onima koji imaju uredno porijeklo. "Ne može se tvrditi da je pasji život, baš za sve, pasji život. Ima ih koji taj pasji život bolje prožive od ljudi" (Klarić, 1978: 40). Mačje se i pasje buhe isto tako razlikuju. "Jer, ne samo da psi i mačke ratuju, ratuju i njihove buhe između sebe. Ta borba traje vječno. Od postanka psa i mačke. Nikada se nismo niti lijepo gledale niti lijepo njušile" (Klarić, 1978: 33). Svaka buha treba poznavati barem tri jezika: jezik mačjih buha, jezik pasjih buha i jezik buha koje obitavaju na čovjeku. Samo se takvoj buhi, koja dobro poznaje spomenute jezike, smiješi sretna budućnost na tijelu jednog od navedenih vlasnika.

U romanu *Imam rep* Klarić stvara tip dječaka kojem pridaje osobine životinje, poistovjećujući ga s prirodom i svijetom. U njemu se iznosi "predodžba o 'apolonskom' djetetu koje je fantastičan lik ili je barem blisko fantastici i koje u blikosti i razumijevanju sa životinjama postaje blisko i prirodi" (Zima, 2011: 238). Zbog navedenog ga Zalar u svojoj studiji naziva "bizarnim" (Zima, 2011: 238). Glavni junak, gradski dječak Jura, želi naučiti životinjske jezike kako bi s njima razgovarao prilikom čega dobiva rep, a potom i krzno (Idrizović, 1984: 300). "Želio bih naučiti sve vaše jezike! Pa... eto... htio bih naučiti govoriti kao šljuka, roktati kao vepar, zavijati kao ti. Sve... sve vaše jezike... sve..." (Klarić, 1976: 68). O sudbini njegova učenja životinjskih jezika u šumskoj jezičnoj školi presudan je njen direktor stari vuk sa svojim pomoćnicima divljim guskama i liscem. Na završetku romana objasnio mu je: "Nije važan rep... Čak ni glava. Važno je srce... A ti ga imaš! (...) Ono je važnije od svakog jezika..." (Klarić, 1976: 69). Na tu je njegovu želju poznavanja životinjskih jezika uvelike utjecao djed Drago, poznavatelj mnogih životinjskih jezika. Navodio je razlike između njih pa je tako svinjski poslovni, a gušćji otmjen. Jurini su roditelji ogorčeni njegovim glasanjem, neugodnim mirisom i ponašanjem, a susjedi sumnjaju u prave životinje u njihovu stanu i boje se prijenosa zaraze.

U svoje je pričanje Klarić uveo životinje koje prije u dječjoj književnosti nisu bile čest motiv, primjerice, crve, žohare, stjenice i slična stvorenja (Idrizović, 1984: 300). Osim toga, mnoge je životinje prikazao kako bi bile bliže dječjem svijetu. Medvjed se za zimski san pripremio šumskim telefonom i novinama kako bi bio o svemu informiran, divlje guske su donijele ledenu poruku o padanju snijega i neodržavanju nastave u školama, na televiziji stara čaplja održava predavanje o lijepom hodanju, na šumskim reklamama dabar prodaje drva, vuk ovčje bunde, a zec mrkvu i kupus, ćuk posjeduje svjedodžbu o završenom ispitu više pjevačke škole, miševi održavaju zimsko tavansko prvenstvo. Dolazak pojedinih životinja iz životinjske enciklopedije, njihova ljutnja što ih Jure dovoljno ne poznaje i o njima piše neispravne informacije, Jurina zakletva da će naučiti njihov jezik "Mrnjau, rok, šuš...šuš..." (Klarić, 1976: 43) prije dolaska u šumu te njihovo ponovno vraćanje u enciklopediju još je jedan od fantastičnih elemenata romana. Umjesto injekcije zbog bolesti liječnik Juri daje kilogram kukuruza tvrdeći da se svaki čovjek ovisno o okolnostima pretvori u prasca i razgovarajući s njime mješa ljudski i svinjski jezik. Vozač se pak vozila hitne pomoći glasao poput magarca i išao na ispašu. Vjetar i mjesec u romanu su personificirani. Vjetar sklapa ugovor sa stjenicama i žoharima o provjeri Jurina znanja iz zvjerologije, što zahtijeva direktor životinjske škole. Mjesec je pak željan društva i igre pa se divi skladnom plesu tri divlja konja.

Što se tiče sporazumijevanja ljudi i životinja, ogorčena baka Kata razgovara s mačkama i opominje ih zbog njihova neuspješna lova na miševe. Djed Drago poznavanjem mnogih životinjskih jezika prisluškuje svinjarije, odnosno svinjske pustolovine, moli svrake i vrane za pomoć u otkrivanju je li s njim na saonicama bio Jure ili lisac. "Uostalom, među ljudima vladaju životinjski odnosi, ljudi jedno drugome svaki čas kažu krmak, prasac, vepar" (Hranjec, 2006: 202).

Dvostruk je doživljaj Klarićevih djela. Fantastično, maštovito izmišljanje slika o životinjama te alegorijsko-ironično pripovijedanje kojim su izrečene misli o životu. Fantastika omogućava uživanje u situacije koje postaju alegorije i preobražene slike ljudskih stanja. Unošenjem svijeta životinja u pripovijedanje i dijete doživljava preobražaj. U njemu raste neobična želja da nauči "svinjski" i druge životinjske jezike. Žudnja za životinjskim jezicima u romanu je tolika da djeluje poput zaraze i na druge ljude, koji zaboravljaju da se ponašaju kao normalna ljudska bića.

Idrizović (1984), govoreći o romanu, ističe:

Svojim alegorijsko-fantastičnim slojem čini literarnu inovaciju u tematskom području hrvatske dječje književnosti. Čežnje djece, zatočene u dehumanizirane prostore gradskih nebodera, za istinskim životom prirode, ostvarena je kroz fantastične metamorfoze i naivne personifikacije. Djeca svoje prirodne nagone izivljuju u zajedništvu sa životinjama i prirodom, gdje se u bajkovitoj sferi iluzija punih nestašluka i vedrine poistovjećuju i djeca, i životinje, i priroda. (Idrizović, 1984: 300, 301)

Naslovi pojedinih odjeljaka govore o ideji i prirodi njegove proze: 'Nikakva mudrost naučiti roktati – Djed Drago stavlja Juri u uho zvjerojezičnu bubu – Između latinskog i konjskoga male su razlike – Svinjskim jezikom može se daleko dogurati – Jezikprasicija napada Juru.' (Idrizović, 1984: 301)

Ostali kritičari također smatraju da je u romanu *Imam rep* osnovna tema "izgubljeni sklad između čovjeka i prirode" i "želja da se taj sklad ponovno postigne" (Zalar, 1978: 85). Ne može se sa sigurnošću reći hoće li djeca uspješno shvatiti tu alegoriju. Diana Zalar, primjerice, smatra da će bizarna želja gradskog dječaka Jure da nauči životinjske jezike više nasmijati odrasle nego djecu (Zalar, 1978: 85). Smatram da je tako jer ta želja dječaka Jure može zbuniti malog čitatelja ili ga potaknuti na maštanje o vlastitu učenju životinjskih jezika, dok će ona odrasle samo dobro razveseliti. Iako djetetu ponekad nije potpuno razumljiv, taj, kako ga Zalar (1978) naziva, neobičan i neozbiljan roman, zahvaljujući vedroj i humorističnoj fabuli dijete ipak doživljava kao simpatičnu dosjetku (Zalar, 1978: 233).

Pišući za djecu, Klarić traga za poetikom romana o djetetu kojeg guši urbanizacija grada i koji u prirodi nalazi prostor za iskazivanje svoje ličnosti. Oba romana prikazuju udaljenost čovjeka od prirode te teže njihovu pomirenju. U dokazivanju toga koristi se ironijom i alegorijom, neuobičajenim simbolima i značenjima koje ulaze u okvir dječjeg poimanja svijeta. Romani su puni smješnih obrata i duhovitih dosjetki. Svim iznesenim zaključuje se da Klarić pokazuje smisao za oblikovanje motiva na inovativan i domišljat način (Idrizović, 1984: 300).

Hrvatsku je dječju animalistiku obogatio i roman *Pasja posla* Ivana Tomičevića. Naslov je značenjem dvosmislen, a sugerira temu o psu i čovjeku. Jedna se fabularna linija odnosi na psa, njemačkog ovčara Arfa, kojeg, kako bi ga se riješio, bračni par tijekom ljetovanja ostavlja uz cestu u Gorskom kotaru. Drugi je fabularni tijek vezan za

nestašnu zagrebačku dječeačku družinu koja se nakon mnogih pustolovina pruženom ljubavlju odužuje četveronožnim ljubimcima. Na taj je način animalistika i u ovom romanu tek okvir za odnose u društvu (Hranjec, 2006: 229).

Njemački ovčar Arf doživio je ono što nažalost doživljava velik broj kućnih ljubimaca, odbacivanje od vlasnika i ostavljanje uz cestu. Iako ga se njegov gazda Franjo ne može samo tako riješiti, popušta ženi Ljubici koja ga smatra teretom te ga se tijekom putovanja na more domišljato riješi bacanjem štapa. Tim oprečnim odnosima prema životinjama Tomičević želi poručiti da zločesti ljudi ne mogu imati ljubavi za životinje (Hranjec, 1998a: 243). Napušten i odbačen tužno je cvilio. Instinktivno je tražio put kući nakon beskorisnog šetanja u nepoznatom kraju. Dane je razlikovao po vremenskim prilikama, a lavež ostalih pasa navodio ga je na dolazak bliže ljudima i hrani. S nekima od njih dolazi u dvoboj, susreće se s njemu dotad nepoznatim životinjama (žabom, poljskim mišom, šišmišom, ježom), skoro strada ispucanom strijelom iz luka, od kiša i munja sklanja se u hrpu sijena u štaglju. Ljudima koje je susretao „Rado bi Arf odgovorio i objasnio cijelu situaciju, samo da može. Ovako mu samo preostaje da na svoj način pokaže što hoće“ (Tomičević, 1995: 66). Dolaskom pred kuću svojih vlasnika osjeća veliku sreću, no shvativši da nikog nema kod kuće, ona ubrzo splasne. U društvo mu dolazi pas Campi koji ga upoznaje s blagodatima slobodnog lutalačkog života. Uspostavljaju komunikaciju u kojoj se govor Campija, kao lutalice, prikazuje kajkavskim narječjem, dok se Arf izražava standardnim jezikom. Campi mu neprestano govori o svojem nerazumijevanju ljudi i njihovih postupaka. Pokušava ih shvatiti.

Nikad nebum skužil te ljude! (...) Čudni su! Skroz naskroz sebični i jednostrani u razmišljanju! (Tomičević, 1995: 89)

Pa ovo ti je konkretni primjer. Viš, ne kužim zakaj im je tak stalo do te hrpe kad ima dosta za sve? Ili ovo, viču da smo skitnice samo zato kaj nemamo gazdu. Opće im nije bistro da mi zato imamo slobodu. Radimo kaj nas je volja, idemo kam nas je volja, živimo kak nas je volja...Osim toga, oni među sobom rade čudne podjele. Velim ti, munjeni su do kraja. (Tomičević, 1995: 90)

Onda, si videl opet kak ti ljudi moreju bit čudni?, nastavio je razvijati svoju filozofsku teoriju. Ne, ja ih nikad ne bum skužil! Šize kak blesavi samo zato kaj sam došel blizo njihovih čistokrvnih mlitavaca! Kaj misle da su nekaj ekstra, samo zato jer imaju papire!? Čista rasa! Čisti šrot! Kaj smo mi ostali niš koristi? Viš, jedanput sam imal

priliku čuti da su se nekad plemenitaši, to ti dojde kak neki posebno vredni ljudi, međusobno ženili iz toliko različitih familija i naroda, samo zato da bi dobili veću titulu i postali moćniji! Sad ne kužim, zakaj je kod nas cucaka to obrnuto? Kad bi bilo ko među tim kretenskim ljudima, onda bi ja bil plemenitaš nad plemenitašima. Kužiš? (Tomičević, 1995: 93)

Hranjec (2006) smatra da je Tomičević tim "žargonskim interpolacijama i slikovitom kajkavštinom predstavio čar i intimu malih zagrebačkih prigradskih ambijenata" (Hranjec, 2006: 229).

Usporedno s ovom ukratko iznesenom pričom o Arfu prate se pustolovine dječje klape iz zagrebačkog naselja. Njihovim je predstavljanjem Tomičević pokazao izrazit smisao za dječji svijet. Kao i u većini klapa, djeca se koriste žargonskim izričajima, međusobno se nazivaju nadimcima, nadmeću svoje naivne ideje vezane uz pronalaženje životinja i ponose osobnim uspjesima kako bi stekli pozornost djevojčice Marine. Potaknuti novinskom rubrikom *Izgubljeno-nađeno*, odlučuju tražiti izgubljene kućne ljubimce, povezati ugodno s korisnim, odnosno, postati pasji detektivi, a za to dobiti i novčanu nagradu. Ni jedna potraga te ekipe pasjih detektiva ne počinje bez dogovorenih sastanaka i strategija potrage. Iako razočarani nekolicinom neuspješnih operacija s psom Lesijem, domišljatim akcijama s kujicom Fidom, pokušajem osvajanja novčane nagrade s mačkom Cicikom, međusobnom suradnjom i dogovorom djeca brinu o pronađenom psu Blekiju. Nakon što su ga otjerali zbog nemogućnosti daljnje brige, osjećali su grižnju savjest i neprestano o njemu razmišljali. Krenuli su u potragu za njim, no omeo ih je Arf koji se željan hrane prijateljio s Bumberom. Iako presretni jer su smatrali da su napokon uspješno riješili jedan od slučajeva u potrazi kućnih ljubimaca, ispostavilo se da Arf ipak nije traženi pas. Jedan ih je od dječaka, Kaktus, odlučio zadržati kod sebe, bez obzira na mišljenje i neodobravanje roditelja te mu nadjenuo ime Don. Tijekom boravka s dječjom klapom uspješno je pronašao skrivenog Micekovog bratića Uragana u ormaru te sa zadobivene dvije rane uspio uloviti lopova kuće. Fotografija svih dječaka i djevojčica iz klape te njihova psa Dona najljepša im je uspomena na ljeto te nezaboravno vrijeme pasjih detektiva. Ovakvim je sretnim raspletom događaja Arf, odnosno novi Don, pronašao nove vlasnike, djecu, koja će se o njemu zasigurno briniti s više pažnje, nježnosti i ljubavi nego netko tko ga je u stanju nemilosrdno ostaviti na nepoznatoj ulici. Iako je dječja družina u početku motivirana materijalnim uspjehom, tu njihovu površnu želju potiskuje ljubav prema četveronožnim kućnim ljubimcima. Samo

su u svojoj mašti "pasji detektivi", a pri susretu i druženju s psima jedini vodič je njihovo dječje srce (Hranjec, 1998a: 244). Zima ističe: "Tomičević u romanu prenosi neproblemsku, konvencionalnu predodžbu djeteta koje voli i razumije životinje i koje je motivirano na akciju i željom za pustolovinom" (Zima, 2011: 310).

Dječja je družina ravnopravna s protagonistom, psom Arfom. On je " 'protagonist' svoje narativne cjeline, pri čemu ostaje 'nijem' u komunikaciji s čitateljem i ljudskim likovima, no uspostavlja govorni dijalog s pripadnicima vlastite vrste" (Zima, 2011: 311). On ne razmišlja, već je vođen nagonima pa je time autor postigao visok stupanj uvjerljivosti (Hranjec, 1998a: 243).

U romanu se navodi:

Znanost je nedvojbeno dokazala i potvrdila da živa bića međusobno komuniciraju. Kolika je razina te komunikacije postoje dvojbeni i nepotpuni mišljenja. U svakom slučaju, kad bi se načinio zbir glasova i pokreta, te moguća upotreba telepatije, što su činila ta dva psa i sve se to prevelo na ljudsko shvaćanje odnosa, stvar bi se mogla vrlo lako tumačiti na sljedeći način: – Čuj, stari, fakat mi je drago kaj smo se našli! – napomenuo je Campi. – I meni je drago da sam konačno sreo nekog normalnog, tko nije neprijateljski raspoložen – dodao je Arf... (Tomičević, 1995: 86)

Dakle, i stilskom je i tematskom razinom romana Tomičević postigao zanimljiv roman koji djeci donosi blisku priču o njihovim uvijek voljenim kućnim ljubimcima, psima. Iako u nemogućnosti razgovorati s ljudima, već samo s pripadnicima svoje vrste, pas Arf, ali i cjelokupni roman, mnogo govori o ljudima, njihovim odnosima prema životinjama te pruženoj dječjoj ljubavi.

Stjepan Tomaš animalističkim romanom *Pas koji je čitao s usana* donosi još jednu uzbudljivu priču o vjernom čovjekovu prijatelju psu. Roman govori o ostavljenom psu koji je kod novih gospodara ubrzo naučio "čitati s usana". Kao i većina animalističkih djela, roman više govori o ljudima i njihovim odnosima prema kućnim ljubimcima (Hranjec, 2006: 234).

Roman je napisan u prvom licu i ispričovijedan glasom samog psa Lakija koji nema sposobnost govorenja, no kao što naslov upućuje, zna čitati s usana. Prema novim vlasnicima osjeća zahvalnost zbog udomljavanja. Postaje član obitelji.

Siroče sam koje su moji novi gospodari i dobrotvori udomili, zahvaljujući mekom srcu čovjeka koji se sažalio nada mnom i povezao me kad sam 'stopirao' po ovom nevremenu, i zahvaljujući Darkovu navaljivanju koji ih je nemilosrdno podsjetio da previše vremena provodi sam u kući. (Tomaš, 2001: 10)

Razumije ustaljene zapovijedi i geste te pohvale svojih domaćina. S vremenom shvaća što se od njega očekuje, što smije i što ne smije raditi.

Moji su mi se gospodari obraćali kao članu obitelji, kao i Darku. Riječi bi popratili gestom ruke, kretnjom tijela – i to je bilo sve. Naravno, nisam razumio riječi, ali shvaćao sam njihov smisao. Nepogrešivo sam znao što žele i očekuju od mene. Kako?, pitat ćete. Jednostavno. Vrlo sam brzo shvatio da se meni upućene zapovijedi ponavljaju. Trebalo je, dakle, upamtiti određeni broj naredbi i geste kojima su popraćene. One su se razlikovale i po zvuku: stroge i odsječene bile su zapovijedi, otegnute i nježne bile su pohvale. Glas mog dobrotvora i gospodara Velimira, njegove supruge ili Darka bio je, prirodno, određene i jedinstvene boje. Imao je i različitu intonaciju, snagu i ritam. (Tomaš, 2001: 12)

'Ovaj me pas promatra kao da sve razumije.' Zaista, sve sam razumio i nikada nisam zaradio udarac nogom. Osim što sam znao slušati, smisao njegovih riječi mogao sam proniknuti i s usana. Uostalom, on mi se i nije često obraćao, a ipak smo se posve dobro razumjeli. (Tomaš, 2001: 13)

Dječaku Darku pas je veseli partner u igri. Zajedno su prošli mnogo uzbudljivih događaja. Postupivši nagonski, Laki ga je spasio od dječaka kojem je dao lažne novčanice za cigarete. Zajedničkim su snagama pronašli izgubljenog dječaka Zdravka s poteškoćama u razvoju i vratili ga zabrinutoj majci. Iako je osvojio zlatnu medalju na izložbi pasa, Darko je poželio čistokrvnog psa prilikom čega je Laki prvi puta požalio što može čitati s usana. Bio je tužan i razočaran. No otac Vladimir dječaka je ubrzo riješio tog mišljenja podsjetivši ga pravim životnim vrijednostima. Laki smatra da njegovi vlasnici kasne s proučavanjem predloženih knjiga o njegovu udomljavanju i dresuri jer je kao samouk iskustvom pokušaja i pogrešaka mnogo napredovao. Pronađenim oglasom o izgubljenom psu i ismijavanjem Darkova prijatelja Buce prilikom Lakijeve potrage ponovno je požalio što čita s usana. Također, mnogo su ga puta povrijedile gazdaričine riječi. Smatrala je da pas zahtijeva samo brigu i njegu, zbog čega se Laki počeo bojati za vlastitu budućnost. Udomili su ga momak i djevojka. U šetnjama s njima, od silne želje da ih ponovno ugleda, Lakiju su se često pričinjavali

Vladimir i Darko. Ipak se takvo prijateljstvo ne može lako zaboraviti. U romanu je prikazana i životinjska ljubav psa Lakija i kuje Lize. Uz njenu pomoć Laki upoznaje prirodu koju je Liza tumačila kao da ju čita s usana. Neprestano su se igrali jureći svako sa svoje strane dvorišne ograde, a nakon nesretnog događaja u jami i njezina ugibanja, sjedeći uz njen grob i tužno cvileći, poznanstvo je s njom smatrao najvrjednijim sadržajem života.

U antropomorfno prikazivanje životinjskog svijeta ubraja se i roman Branke Primorac *Ljubavni slučaj mačka Joje*. „Posvećeno jednom meni dobro znanom ljubitelju mačaka, i mnogim neznanim“ (Primorac, 2005: 5) djelo donosi priču o mačku Joji te njegovim ljubavnim problemima, usponima i padovima.

Tročlana obitelj Sertić ima ljubimca, mačka Joju, koji u novinama ugleda rasnu mačku i u nju se na prvi pogled zaljubljuje. Htio im je dati do znanja da se ugledavši sliku predivne mačke u novinama zaljubio. Iako je postao hirovit i nervozan, stalno mjaukao i neobično se ponašao, vlasnici nisu shvatili što im time želi poručiti.

Pokušavao sam svojima reći što se zbiva sa mnom. Ništa nisu razumjeli. Ali da se ne zafkavamo, tko ima mačka morao bi naučiti mačji jezik: za svladavanje gradiva može poslužiti i mačji rječnik, napisan i objavljen u Londonu. Živa istina. Moji nemaju pojma o tome pa je jasno da im nije bilo jasno što želim reći. Samo su se čudili. (Primorac, 2005: 16)

Zbog njihovog se neshvaćanja nije ohladio od ljubavi, već je odlučio pronaći svoju mačku. Nakon mukotrpne potrage i Jojina bijega od prijetećeg neznanca koji mu slama rep te od Tihomirovih i Silvijevih vršnjaka koji ga žele uhvatiti i mučiti, priča ima sretan završetak. Spletom okolnosti došao je u društvo svoje tražene mačke Lare. Bio je očaran njenom ljepotom i božanstvenim mirisom. Budući da njen gazda nije želio da se druži s običnim mačkom, pokušao ih je razdvojiti, no to mu nije uspjelo pa ih je zajedno slikao. Mačke su iskoristile trenutak ljudske nepažnje i pobjegle. Joja se osjećao odgovornim za brigu o Lari i žutoj mačkici. Nemogućnost dogovora urednika i družbe koja je uhvatila mačke dovela ih je u policijsku postaju. U njoj je otkrivena tužna i zastrašujuća priča o psihičkom bolesniku koji zbog proživjele tragedije s mačkom i preminulom djevojčicom u svakoj mački vidi prijatnju pa ih sve želi uništiti. Policija ništa ne poduzima po pitanju prijetećih pisama i uginulih mačaka, već samo naređuje da se one vrate svojim vlasnicima. Iako su vraćene kući, i Joja i Lara veoma su

tužni. No, njihova se ljubav nastavlja Jojinim svakodnevnim gledanjem emisije o kućnim ljubimcima te Larinih i njegovih najsretnijih trenutaka. "Ni na jedan ljubavni sastanak nije zakasnio ni sekunde" (Primorac, 2005: 126) pa je tako ostao vjeran partner svoje voljene mačke.

U romanu se izmjenjuju pripovjedači koji opisuju razne situacije. Sveznajući pripovjedač iznosi napore oca Štefa i sina Tihomira da pronađu Joju. Prijeteće pismo u kojem se traži da se riješe mačka zbog svih njegovih nereda u susjedstvu uzdrvalo je obitelj Sertić. Slična su prijeteća pisma s vremenom poprimila masovne razmjere, a u podrumima su postavljani otrovi s natpisima "Mačke, umrite!" (Primorac, 2005: 37) Jojin je nestanak Tihomir smatrao nepravdom. „Zagonetan nestanak miljenika temeljito je uzdrmao njegov bezbrižni dječji svijet. Nagađao je da bi to mogla biti kazna za njegove nestašluke bez kazni. Svejedno, mislio je, nije red da zbog toga strada Joja“ (Primorac, 2005: 87). Dok Tihomir i Silvio, uvijek sklon nepodopštinama, bespomoćni kreću u potragu za mačkom, protivnička skupina dječaka nalazi zadovoljstvo u mučenju životinja i pokazuje se znatno aktivnijima i opasnijima. Tijekom potrage dječaci su ostali zarobljeni u podrumu i već ogorčeni "podrumskim pesimizmom" (Primorac, 2005: 68), zbog ozbiljnosti situacije dječaci su ih, inače vrlo bešćutni i krvoločni prema životinjama, oslobodili. U raspletu cjelokupne situacije, u policijskoj postaji ta dječja skupina otkriva neočekivanu naklonost prema životinjama. Te su dvije suprotstavljene skupine obilježene samo svojim odnosom prema životinjama (Zima, 2011: 310).

Drugi je pripovjedač sam mačak Joja koji govori o svom životu u obitelji Sertić, međusobnoj prilagodbi, o slavim mačkama te zanimljivim i bizarnim anegdotama iz svijeta mačaka (Zima, 2011: 309). Time ujedinjuje nekoliko funkcija – pripovjedača, junaka, ali i predstavnika svoje vrste. Odnos prema mačkama, kao i u romanima Maje Gluščević i Ivana Tomićevića i Božidara Prosenjaka, katalizator je ljudskih karaktera (Zima, 2011: 310).

Mačak Joja donosi i svoja razmišljanja o ljudima. "Ako smijem filozofirati, moram zapaziti da su ljudi napravili svijet prema svojim mjerilima kao da je samo njihov, pa se i životinje u nj uklapaju onoliko koliko to njima odgovara. Mi to najbolje znamo" (Primorac, 2005: 77).

Iako takvog mišljenja, uvjerio se da njegovi vlasnici zaista brinu o njemu. Zabrinuti su zbog njegova čudna ponašanja koje je prethodilo odlasku, ali i zbog

njegova neraspoloženja i nesretne ljubavi po povratku kući. Također, Joja ukazuje na primjećenu životnu nepravdu. Naime, o nestanku mačka britanskog rođaka pisale su mnoge novine, a pita se bi li vlasnici uopće primijetili i krenuli u potragu za nekim običim mačkom. Njegovo razmišljanje o odnosu mačke i psa potaknuo je jedan u nizu neugodnih međusobnih susreta.

Nedavan neugodan susret nametnuo mi je temu za razmišljanje koja me muči već duže: ljubav između psa i mačke. Nevjerojatno, a možda i zabunom, pseća mi vrsta od malih nogu ne ulijeva povjerenje, i najmanje je ljubav osjećaj koji bih prema njoj mogao pokazati. Uostalom, i maloprijašnje iskustvo govori da je to uzajamno. Ali kao da sve drugo oko mene hoće reći da griješim: slike po novinama, televizijske serije, priče ljubitelja životinja. (Primorac, 2005: 44)

Bez obzira na takve neugodne susrete s psima, ponekad teškog razumijevanja za ljude, njemu je najvažnije bilo da, makar i preko televizijskog ekrana, svakodnevno gleda ljubav svog života te u tome ima punu podršku svojih vlasnika.

5.2. Realistično prikazivanje životinjskog svijeta

Životinje su realistično prikazane u romanu *Pirgo* (1953) Anđelke Martić, *Mama, pazi pas!* (1993) Branke Primorac te analiziranim animalističkim romanima Maje Gluščević. U njima su životinje prikazane na temelju promatranja i zapažanja te stvarno doživljenih situacija. Iako nemaju ljudske osobine, dječjim prijateljima i pratiteljima uzvraćaju ljubav i nježnost, pružaju im pomoć i vesele se druženju s njima.

Anđelka Martić u svojim djelima najčešće obrađuje motive i događaje iz narodnooslobodilačkog rata. Njen roman *Pirgo*, vezan također uz to razdoblje, sadrži osobit doživljaj prirode u teškim uvjetima rata (Crnković, 1984: 181). Ono je njeno najpopularnije djelo, prevedeno na više jezika te je doživjelo četrdesetak izdanja (Hranjec, 2006: 177). U njemu je prikazala svijet mladosti, svoje partizanske susrete s djecom, opisala atmosferu te stradanje naroda. Naime, počela je pisati kao mlada partizanka i djevojka kojoj je rat teško ranio obitelj. Iz pogovora autorice Zalar saznaje se da je Martić napisala sve onako kako je vidjela i doživjela. Također, saznaje se da je dječak Željko zaista postojao, da se u šumi Papuka brinuo o malenom lanetu za vrijeme bombardiranja i borbi, a književnica ga je poslije rata posjetila u Zagrebu (Zalar, 2004:

8). Djelo je, nadahnuto iskrenim humanizmom i vjerom u pravo djeteta da se veseli čak i onda kad sve izgleda tužno, jedna od najdubljih osuda rata i dječjeg stradanja u ratnim razaranjima (Martić, 2004: 8, 9, 10). Hranjec (2006) također smatra da ono zrači humanizmom, da djeci na primjeren način predstavlja otpor ratnoj grozoti te je zbog toga jedan od najboljih djela hrvatske ratne (partizanske) dječje književnosti (Hranjec, 2006: 177). "Roman je sastavljen na stvarnoj podlozi, na događaju kakvih je svakodnevno bilo u ratnom zlu" (Hranjec, 2006: 177). Djeluje kao da ga dijete priča djetetu, uz dodatna objašnjenja kako bi sva djeca koja čitaju roman bolje razumjela pročitano. Ispisan je u prvom licu što sugerira intimizaciju i primjerenost djela. Autorica je uspjela progovoriti onako kako misli i govori petogodišnjak. Sve reakcije dječaka Željka karakterizira čistoća osjećaja, plemenitost i humanizam. Dječak je okarakteriziran iskrenim, dubokim osjećajem prema lanetu. Odnos je dječaka i laneta stilski pojačan bogatim opisima prirode koji su u suprotnosti sa strahotama rata i avionskim bombardiranjima (Hranjec, 2006: 177, 178).

Autorica je iskazala uzbudljivu priču o neobičnom prijateljstvu dječaka i životinje te kušnje koje je ono doživjelo. Dva malena stvorenja u ratnim su stradanjima naišla jedno na drugo, zavoljela se, međusobno se hrabrila i nekoliko mjeseci bila nerazdvojna. Pirgo je protagonist radnje oko kojeg se sve vrti i koji dobiva topli smisao u ratnom besmislu (Težak, 2008: 36). Petogodišnji dječak Željko, partizansko dijete, zavolio je Pirga jer je trebao toplinu i prisnost u teškom ratnom razdoblju. Tijekom jednog se napada pripovjedač Željko našao sam i uplašen u šumi, udaljen od partizanskih baraka. U pokušaju sklanjanja od neprijateljskih bombi do njega je dolutalo posve mlado lane, jednako izgubljeno i preplašeno kao i on sam (Zima, 2011: 133). "Odjednom mi se učinilo kao da više nisam onaj dječak koji je osamljen odlutao u šumu. Kao da me ova mala životinja nekako izmijenila. Pa i bilo je tako. Nisam više bio sam. Eto, došao je netko tko traži moju zaštitu" (Martić, 2004: 47). Osjećao je odgovornost prema Pirgu, stoga se za njega brinuo s velikom nježnošću i pažnjom, gotovo roditeljskom ljubavlju. Pričao je lanetu, tješio ga, zajedno ga s kurirom Draganom hranio, stalno razmišljao o igri i druženju s njim. U druženju s Pirgom vidljiva je dječakova plemenitost, ali i naivnost. (Težak, 2008: 36)

Lanešce moje malo, nemoj ti meni uginuti. Neizmjerne bi me to ražalostilo, jer ja te već jako volim. Bit će nam lijepo. Lutat ćemo šumom, vodit ću te do potoka. Ne žalosti se

za svojom mamicom. I ja ću paziti na tebe, kao što sam čuvao svog malog bracu.
(Martić, 2004: 69)

Zbog toga su ga poštovali i drugi, stariji dječaci. Pirgo je za Željka označio oslobođenje od usamljenosti, kod njega stvara osjećaj korisnosti jer se za nekog mora brinuti (Težak, 2008: 36). "Nisam više, kao uvijek do sada, najmanji i najslabiji, sad imam i ja nekog za koga ću se brinuti, koga ću štiti. Sad će i meni biti lakše, jer kad čovjek ne misli samo na sebe, i osjećaj straha je manji" (Martić, 2004: 47). Nakon otkrivanja da su mu roditelji uginuli, Pirgo postaje dječakovo "jadno ratno siroče" (Martić, 2004: 56). Čim ga je ugledao, divio se njegovoj ljepoti, blagom i umiljatom pogledu. Djelovalo mu je kao iz slikovnice.

Ali, što je to? Da ne sanjam, možda? Čvrsto sam šakama protrljao oči, a onda ih opet otvorio. Ne nisam sanjao! Iza stabla se pojavila lijepa nježna životinjica, žućkaste dlake, posute svijetlim točkastim pjegama, tankih vitkih nožica. (Martić, 2004: 45)

Ljubav dječaka i laneta bila je uzajamna. Pirgo je volio Željka onako kako to može plaha, nježna i nikad sasvim pripitomljena mala šumska životinja jer ipak, kao što navodi Martić: "I životinje imaju srce" (Martić, 2004: 53)! Svi su članovi partizankse jedinice bili oduševljeni Pirgom i nisu mogli vjerovati da se to zaista dogodilo. Gospođa koja je u vojnoj ustanovi za opskrbljivanje vojnih postrojba i bolnica brinula o Željku, upoznala ga je s nekim činjenicama o lanetovu životu. "Osjetljiva ti je srna životinja. Ne bi više htjela svoje lane, jer su ga dirale ljudske ruke. Srna ne podnosi ljudski miris. (...) Njega ćeš lako pripitomiti, priviknut će se na tebe i na druge" (Martić, 2004: 68). Tim je i sličnim registriranjem prirodnoznastvenih činjenica, autorica pridonijela njegovoj stvarnosnoj podlozi i uvjerljivosti.

Težak (1991) primjećuje da pripovjedački ton romana varira od dirljivog i senzibilnog u prikazivanju životinja, preko zanosnog i opojnog u opisima prirode, do napetog i dramatičnog u spašavanju životinjskih ili dječjih života (Težak, 1991: 45). Prilikom Pirgovih krađa namirnica iz kuhinje, ljut na njega, Željko ga je udario i otjerao od sebe. Kasnije je, u razgovoru s ocem i gospođom koja je o njemu brinula u intendanturi, shvatio da je pogriješio i da lane ne zna da se ne smije krasti. U nadi da će mu ono oprostiti i zaboraviti njegove grube riječi i udarce, nekoliko ga je dana tražio, sve dok mu se Pirgo sam nije vratio. Iako mu nikad ništa nije mogao reći, iz njegovih ga je pogleda i postupaka Željko sve razumio. Osjetio je njegovu zahvalnost i ljubav

(Martić, 2004: 111). Posjet Željka i Pirga bolnici u potpunosti je ispunio svoju svrhu, razveseliti sve ranjene, podijeliti im za njih skupljane jabuke, ali isto tako još jednom otkriti Pirga kao kradljivca, ovoga puta kradljivca cigareta. Svi su ranjenici imali isto mišljenje: "E, baš je lijepo vidjeti dva ovako silna ratna druga" (Martić, 2004: 149). Objavom napada Željko je osjetio nemir i žalost. Iako je znao da je smještanje Pirga u drveni kavez i na mjesto gdje više neće biti napada, za njega jedini spas, teško se s time pomirio jer je znao "da će ofenziva od mnogih tražiti još veće žrtve (Martić, 2004: 158). Svjestan da "nas rat razdvaja od onih koje volimo" (usp. Martić, 2004: 59) jedino što je za lane mogao napraviti jest staviti natpis: "Ne zaboravi me nahraniti!" (Martić, 2004: 160). Tako je bio siguran u njegovu zbrinutu budućnost. Zima navodi: "Prijateljstvo djeteta i laneta usred partizanskog položaja, u neprijateljskom okruženju i u posve neprirodnim, ratnim okolnostima, postaje simboličnom vezom s normalnim (...) životom" (Zima, 2011: 133).

Težak (2008) navodi da je Martić izborom motiva vrlo bliskog djeci dočarala sumorno vrijeme rata puno grubosti u kojem se tražeći zaštitu, nježnost i ljubav, zbližavaju i ona bića koja u normalnim uvjetima žive u odvojenim svjetovima. Tako je malo lane koje inače bježi od ljudi, zaštitu potražilo u naručju petogodišnjeg dječaka (Težak, 2008: 36).

U djelima Anđelke Martić glavni su junaci dječji ili životinjski likovi. Likovi djece svojim psihološkim i emotivnim osobinama, kao i svojim postupcima, iskazuju bitne odlike djetinjstva (Težak, 1991: 45). Iako je Željko bio tek trogodišnji dječak kad je na željezničkoj pruzi izgubio mlađeg brata, to je doživio kao veliku nepravdu. Njegovo veselo djetinjstvo, zajedničko odrastanje i igra s bratom, postali su samo još jedna od njegovih želja i maštanja. "Uvijek sam se radovao dok sam mislio kako ćemo se zajedno igrati kad odraste, kako ću ga učiti govoriti i kako ćemo lutati po šumi nedaleko od našeg sela. A sada nikada, nikada porasti neće" (Martić, 2004: 24). U ratnom se razdoblju osjećao beskorisno, stidio se što unatoč ratu bezbrižno živi. No iako nesvjesno, puno je toga učinio. Bio je gladan i žedan, u bunkeru i zemunici, bilo mu je hladno, dojavljivao je o dolasku aviona i što je za njega bilo najvažnije, Pirga spasio od smrti.

Autorica unatoč lirskoj i simboličnoj strani neobične situacije prikazuje ozbiljnost rata, naivnost i bezbrižnost djeteta i životinje. Dječak je već s pet godina

upoznao smrt, lakoću ubijanja te umiranja, razaranje, strah i neizvjesnot. Lane pak predstavlja sve suprotne i lijepe strane u njegovu djetinjstvu. Rat je spojio dječaka i životinju, ali ih na kraju i razdvojio. Bez rata tog prijateljstva ne bi bilo, no on to prijateljstvo našalost i prekida. Rastankom s Pirgom dječak je uz sve okrutnosti rata prisiljen upoznati i vlastitu žrtvu (Zima, 2011: 133).

Diana Zalar u pogovoru ovoga romana navodi da je 1973. godine na dodijeli Ordena smijeha, jedinstvenog odlikovanja koje Republika Poljska u ime svoje djece dodjeljuje ljudima posebno zaslužnim za njihovo vedrije i ljepše djetinjstvo, Anđelka Martić obećala da će "usprkos vjetrovima i olujama uvijek biti vesela, i to veselje i drugima prenositi" (Zalar, 2004: 7). Otkrivanjem doživljaja rata u svijesti djece, oplemenjivala je njihovu ličnost, njegujući i razvijajući smisao za ljubav prema zemlji, potiskujući neprilike vremena i usađujući povjerenje u ljude i život. U interpretiranom je romanu najizraženija ljubav djece i laneta kao "simbola, metafore nekog, odbačenog bića u vihoru kojem samo ljubav može vratiti vjeru u ljude i život" (Idrizović, 1984: 212). Grubu je sliku rata autorica ublažila ljubavlju prema svim svojim likovima, ljubavlju djece i životinja, ljubavlju djece prema starima, kao i boraca prema narodu. (Idrizović, 1984: 213) U svim svojim romanima, pa tako i u romanu *Pirgo*, nastoji pobuditi ljubav prema prirodi i životinjama. Teži "povratku prirodi, čuvanju i voljenju prirode" (Težak, 1991: 44). Hranjec (2006) smatra da roman predstavlja "provjerenu vrijednost u recepciji dječje hrvatske književnosti" (Hranjec, 2006: 179).

Među predstavnicima hrvatskog dječjeg animalističkog romana važno mjesto pripada književnici Maji Gluščević. Njen romaneskni opus Hranjec uvrštava u animalistički roman (Zima, 2011: 264). Središnji tematski poticaj u takvim je romanima životinja, a potom i čovjekov, odnosno dječji odnos prema njoj (Zima, 2011: 264). Tijekom svoje je spisateljske karijere počela pisati romane za djecu. Gotovo sva njena djela posvećena su njenim omiljenim animalističkim likovima. Iz razgovora s Majom Gluščević, iznesenog u *Književnom portretu* Nade Kujundžić, uočava se da je tu ljubav prema životinjama vjerojatno naslijedila od oca Vladimira Kirina. Na njegovim se brojnim ilustracijama bajki, primjerice Andersenovih i Grimmovih, može vidjeti cijelo životinjsko carstvo (Kujundžić, 2015: 42). Budući da je animalistika velika dječja tema, kao što je već navedeno, pristupi su njezina prikazivanja različiti, no najčešći je onaj koji ostaje u okvirima realističnog opisa koji primjenjuje i ova autorica. U svim njenim romanima odnos djeteta prema životinji čini strukturu okosnicu te je on shvaćen

dvojako: "kao metaforičan 'katalizator' ljudske naravi i ponašanja i kao ujedinjujući čimbenik koji od dječje skupine stvara zajednicu" (Zima, 2011: 264). Maja Gluščević rado se prisjeća svojih pripovjedačkih početaka.

Dok je bio malen, moj je sin od mene očekivao da mu svake večeri ispričam neku priču. Inače nije htio zaspati. Kada sam mu ispričala sve Andersenove priče, sve Perraultove i sve Grimmove kojih sam se mogla sjetiti, počela sam sama izmišljati priče. A njemu nikad dosta! – Što je onda bilo? Što je onda bilo? – javio bi se čim bih ušutjela. Najdraže su mu bile priče u kojima su životinje bile glavni junaci. Napričala sam se priča o psima, mačkama, miševima, čak i gušterima. Svi su oni prolazili kroz razne peripetije iz kojih bi se na kraju ipak sretno izvukli. Jer, ako ne bi bilo tako, moj bi se sin opasno naljutio na mene i od njegova spavanja ne bi bilo ništa. Neke sam od tih priča zaboravila, a neke pribilježila. I tako sam, eto, počela pisati, a knjige sam počela objavljivati mnogo kasnije. (Gluščević, 2006: 101)

Svojim se iskazom svrstala u red onih autora koji svoju spisateljsku karijeru na određeni način "duguju" djeci (Gluščević, 2006: 101).

Kao što je poznato, film i književnost vezani su neraskidivom vezom. Filmskim je adaptacijama velik broj romana stekao izrazitu popularnost. No, književni tekst ponekad nastaje i na temelju filmske uspješnice. Prema scenariju koji je, kao asistentica režije, priredila sa suprugom Obradom Gluščevićem za televizijski serijal *Jelenko*, početkom 80-ih godina prošlog stoljeća, Maja Gluščević napisala je roman *Priča o Jelenku* (1982). U njemu su objedinjene teme prijateljstva i neprijateljstva. Tema neprijateljstva opisuje odnos jelena i progonitelja lovca, dok je tema prijateljstva rezervirana za veličanje djeteta, njegovu ljubav i pomoć pruženu životinji. Dirljiva priča o malom lanetu kojem je lovokradica ubio majku ganula je čitatelje svih naraštaja. U središtu je priče dječak Pero čiji pas Sokol pronalazi lane u šumi. "I vau, vau, nešto mu govori svojim psećim jezikom" (Gluščević, 1999: 6). Iako ga nije razumio, Sokolovim je ponašanjem i kretanjem shvatio njegove namjere i želje. Isto je bilo i u sporazumijevanju s lanetom. Iako djeca, pas i lane međusobno nisu razgovarali, vrlo su dobro shvaćali jedni druge i u skladu s time postupali. Sve što se događa s lanetom, Perom i njegovim prijateljima, obrati kroz koje djeca prolaze ne bi li potvrdila svoje prijateljstvo i odanost lanetu, opća su mjesta literature pisane za djecu, u kojoj su djeca mali heroji, koji za razliku od odraslih najiskrenije osjećaju prema životinjama.

Pronalaskom nesretne životinje, upucale košute, Pero je lane u naručju ponio u selo i smjestio u staru i napuštenu kolibu. Njegova je družina čuvala tajnu o pronalasku laneta i tajnu šumske kolibe te sklopila dogovor o brizi za lane. Svakog su dana slobodno vrijeme provodili s njim, popravili kolibu i napravili obor. Pružili su mu toplu skrb i osjećali sućut zbog opasnosti koje je doživio tijekom života. Iz dana u dan raslo je prijateljstvo dječaka i laneta, ali i psa Sokola koji je bio velik pomoćnik u potrazi i kasnijem čuvanju. "Lane moje, mileno, mi smo ti prijatelji" (Glušćević, 1999: 18).

A lane nije više bježalo od njih, niti se prestrašeno trzalo na svaki šum. Trčkaralo je za njima, veselo i bezbrižno, dopuštajući im čak da ga uhvate i zagrle. I pitomo im je prilazilo; pilo iz Bracine dude, jelo iz ruke. (...) I sa Sokolom se sprijateljio. Leglo bi tik uz njega, kao da mu baš godi Sokolova blizina. I ne bi se micalo, osim kad bi mu Sokol pokušao pokazati svoju nježnost, te bi ga liznuo po njušci ili ga pošakljao zubima. (Glušćević, 1999: 27)

Njihove prijateljice, Marica i Jelica, s lanetom su se igrale. Čitajući o Nazorovom bijelom jelenu i Zlatokosi, maštale su o Jelenku kad poraste. U igri su mu svezale praporce oko vrata zamišljajući kako će ga kad poraste i kad dođe zima, upregnuti u saonice. Sve bi bilo lijepo da Ivin otac nije počeo pripremati ražanj za djedovu imendansku proslavu. Dječak Ivo, inače grub, kako bi sakrio da je zavolio lane, preplašen za Jelenkov život, pustio ga je iz staje. Vidjevši tu samilost prema njihovom lanetu, družba je odlučila da je Ivo zaslužio povjerenje i njihovo prijateljstvo. Zajedno su krenuli u potragu za Jelenkom jer su njegovi praporci neprestano zvonili šumom. Iako su djeca vjerovala da ga praporci štite od gladnih vukova, njima je privlačio zločeste lovce. Bio je osuđen na samoću jer ga krdo jelena izbjegava zbog njegova neprirodna zvuka. Zbog ljudske skrbi i njihova uplitanja u prirodnu ravnotežu on "ne postaje zaštićeni kralj i gospodar šume, (...) već bijedni osamljenik, prognanik i autsajder" (Majhut, Lovrić, 2012: 844). Djeca su ga tražila i dozivala šumom. Marica je djevojčica koja samu sebe doživljava kao Zlatokosu iz *Bijelog jelena*. Jelenko joj se toliko svidio da je spremna izložiti i vlastiti život opasnosti pa se skoro i smrzne u pokušaju da ga ponovno vidi (Majhut, Lovrić, 2012: 844). Oduševljena je njegovom pojavom.

I tad odjednom iz šume izroni prekrasan bijeli jelen. Na glavi mu veliki, veliki raskošni rogovi kao kruna. Po njima se nahvatao snijeg u sitnom kristalnom inju pa blistaju kao da su posuti zvjezdicama. Po krznu pahuljice se iskre, svjetlucaju i podrhtavaju dok se

jelenove grudi ponosno nadimaju pri svakom koraku. Prišao je: stoji i gleda je! Poznate su joj te oči, taj meki topli pogled. To je Jelenko, zna ona. Došao je. Ne plaši se. Prepoznao ju je. (Gluščević, 1999: 72)

Hicem pijanog Mijata, zbog pričinjavanja bijelog jelena, pokrenuta lavina snijega uzbunila je šumski svijet. Zveckanje je tada postalo veoma glasno. "Kao da je odjeknula neka neobična vilinska pjesma" (Gluščević, 1999: 93). Sokol je svojom spretnošću uspio uhvatiti Jelenka. Djeca su mu maknula zvonca i pustila ga jelenima i srnama koji su slobodno trčali osnježenom šumom (Gluščević, 2006: 108). "Osjećali su neki mir, ali i sjetu. Bio je ovo njihov posljednji susret s Jelenkom. Neće ga više prepoznati u stadima jelena koje će susretati. Bit će jedan od njih, bezimen i nepoznat. Ali, napokon slobodan" (Gluščević, 1999: 100).

Njihov je postupak i završno razmišljanje istovjetno onom u Nazorovu *Bijelu jelenu* u kojem govori: "Kazat ću što je pravo. Riba ne može živjeti na stablu, ptica ne može živjeti na dnu mora. Neka bude sve onako kako bi moralo biti. Neka se čovječje lane vrati ljudima, a jelenče jelenima" (Majhut, Lovrić, 2012: 844).

Dječje hvaljenje Sokola, njegovih podviga i vještina, bilo je neupitno.

Ma da nisam očima vidio, ne bih vjerovao! – snebiva se Mate. – To je čudo od psa! Jest, baš čudo – potvrđuje Pero s ponosom na licu. – Sve on razumije, sve! – A kakav je tek lovac, nanjuši divljač da je kilometar daleko – dometne Joso, a mali Slavko doda: Ljetos nam je pobjeglo lane, a mi: traži, Sokole, traži! I dotjerao bi ga ko blago u staju... (Gluščević, 1999: 66)

Shvativši namjere pohlepnih ljudi iz gostionice o procjeni pa prodaji Jelenkovih rogova, čak ga ni slaninom nisu uspjeli pripitomiti kako bi ih doveo na pravi trag do njihova željena bogatstva. Uvijek je ostajao vjeran svom Peri i njegovoj družini. Lajanjem je i vučenjem rukava dječake naveo na Maričin trag u kolibi starca Vidoja koji ju je pronašao i spasio.

Gramzljivi i pohlepni ljudi dječje su zamišljanje malog laneta kao bijelog jelena s ogromnim rogovljem zamijenili za stvarnost te ga traže samo kako bi se pomoću njega obogatili. U *Priči o Jelenku*, stoga čovjekova ljubav životinji donosi patnju. Jelenko je "središte poretka, kojeg diktira novac, pohlepa, gramzljivost, bezobzirnost i uništenje" (Majhut, Lovrić, 2012: 845).

U romanu ne nedostaje ni dječjih nadmudrivanja. Primjerice, međusobne osvete, vučja koža napunjena slamom, razlivena bočica crvene boje kao tragovi krvi, kao i lažne vijesti o lanetu donesene u selo. Sve navedeno zaokuplja pozornost malog čitatelja i tjera ga na otkrivanje daljnih dječjih i životinjskih pustolovina.

Majhut i Lovrić ističu da je tema odnosa čovjeka i jelena najstarija hrvatska dječja animalistička tema koja je već više od dvije stotine godina neprestano prisutna na hrvatskom književnom prostoru. Svoj ugled ne crpi samo iz činjenice da je kronološki prva već i zato što je od sredine 19. stoljeća zauzimala najveći prostor i bila najutjecajnije animalistička tema. U kontekstu je hrvatske dječje književnosti postala i njenim zaštitnim znakom te se ubrzo omilila hrvatskoj dječjoj publici (Majhut, Lovrić, 2012: 845, 845).

Romani *Pirgo* i *Priča o Jelenku* strukturno se mogu podijeliti na dva dijela, na život u šumi i život među ljudima. Na početku se pripovijedanja ta dva svijeta nalaze u ravnoteži. Međusobno nemaju ništa zajedničko, prostorno su odvojeni i udaljeni te između njih ne postoje nikakve poveznice. Međutim, splet okolnosti narušava ravnotežu i ugrožava život životinjskog junaka. Oba su laneta ljudskom krivnjom ostala bez majki. U prilici kad i njima prijeti slična nesreća koja je zadesila i njihove majke, sklonište i potrebnu sigurnost pružaju im djeca spašavajući im život. Djeca ih pokušavaju pripitomiti i na taj način ih izdvajaju iz njihovih prirodnih staništa. Budući da ih ta odvojenost iz vlastita svijeta čini posebno ranjivima, kao da se ponavlja obrazac nemoći i nezaštićenosti svojstven djetetu kojem je za egzistenciju potrebna zaštita i skrb roditelja. Kad god se životinja nađe izolirana iz svog prirodnog okoliša, bit će u poziciji djeteta, a onaj koji će mu pružiti zaštitu i pomoć, bit će u poziciji roditelja. S obzirom na to, i *Pirgo* i *Jelenko* ljudskom su okolišu djeca, a upravo su djeca njihovi roditelji (Majhut, Lovrić, 2012: 842, 843).

Kao što nitko ne može vječno biti dijete, niti takav odnos čovjeka i životinje ne može trajati zauvijek. Prirodno je da svako djetinjstvo na kraju završi odrastanjem pa tako i svako prijateljstvo na kraju završava odvajanjem. Na taj se način opet uspostavlja ravnoteža, svijet životinja i svijet ljudi opet postaju zasebni, neovisni svjetovi. (Majhut, Lovrić, 2012: 844)

Kao pomoćnica redatelja Gluščević je po ličkom kraju tražila dječje glumce za film *Vuk samotnjak* te u selima čula neobičnu priču o medvjedici i njezinu mladunčetu

što joj bijaše predložak za pisanje romana *Klopka za medvjedića* (Kujundžić, 2015: 29). "Davno je to bilo, ali ta mi se uzbudljiva i pomalo smiješna priča usjekla u sjećanje pa mi je poslije mnogo godina sinula misao da po njoj napišem roman" (Gluščević, 2005: 5). Iako nije sigurna je li doista tako bilo, kaže da se priča razvijala sama od sebe i počela živjeti čime je naglasila stvarnu utemeljenost romana (Gluščević, 2005: 5).

Temu je tog romana moguće dvojako formulirati: to je priča o majčinoj ljubavi u životinjskom svijetu, ali i priča o odnosu ljudi i životinja. Zaplet ne nastupa upadanjem medvjedića u klopku već pojavom čovjeka i njegovim uplitanjem u cjelokupni događaj. Suprotstavljena su dva svijeta, animalni koji je vođen samo nagonima, i ljudski, obilježen složenim odnosima na relaciji dobro-zlo. Ta se dva svijeta susreću i zbližuju u trenutku susreta dvaju mladunčeta iz obaju svjetova. Ljubav malog bića iz jednog svijeta spašava majku iz drugog svijeta. Upravo je opisana plemenitost najveća vrijednost djela (Hranjec, 2006: 183).

Roman donosi tipičan medvjedi život. Medvjedica zimske dane provodi spavajući zimski san u kamenitoj špilji. Kako zbog nedostatka hrane nije imala dovoljno mlijeka, žensko je mladunče uginulo. S majkom medvjedicom ostao je samo medvjedić. Toplina proljeća i jedno je i drugo izmamila na otvoreno. Medvjedić se isprva bojao zimskog saga, no majčinim je ohrabriranjem ipak stupio na njega. "Gundala je i brundala, kao da mu je htjela reći: 'Ne boj se! Dođi' " (Gluščević, 2005: 12)! Poput djeteta ubrzo je radoznao krenuo u istraživanje otvorenog, šumskog svijeta. "Sve u svemu, lijepo mu je bilo živjeti u šumi. Hrane je bilo u izobilju, a dani su prolazili bezbrižno – u igri i veselju. Vremena je imao napretek! Ta, jedino zanimanje bilo mu je traženje hrane" (Gluščević, 2005: 14). Majka ga je vodila do hrane, učila oprezu, gundanjem i mrmljanjem upozoravala na opasnosti. Njezinom je reakcijom na miris čovjeka medvjedić shvatio da se čovjeka treba bojati i kloniti ga se. No, gotovo sve što je vidio u njemu je izazvalo znatiželju. Ništa ga nije spriječilo u istraživanju i smišljanju novih igara. Žuti leptir odveo ga je na livadu, ali i u kamenu jamu iz koje, ma koliko pokušavao, nije mogao izaći. Osjetivši miris čovjeka, počeo je brundati i dozivati majku u pomoć. Do jame je došao Jakov koji se mamuran pjevajući, vraćao kući. Čim je ugledao medvjedića počeo je razmišljati kako bi na njemu mogao zaraditi. "Medvjedić, dakako, nije mogao razumjeti što mu Jakov govori, a kamoli što snuje. Čak je i mumljati od užasa zaboravio" (Gluščević, 2005: 28). Iako se obranio od dvojice sumnjičavih prijevoznika, strah mu je pružila medvjedica u potrazi za medvjedićem.

"Poznavao je on dobro medvjedu ćud. Znao je: prije će medvjedica crći nego dopustiti da joj otme mlado! A što je još gore, rastrgat će ga na stotinu komadića ako joj dopadne šapa" (Gluščević, 2005: 38). Uspio se spasiti i njenih šapa, ali i ostati prazna džepa jer su njegovi planovi s medvjedom i njegovom prodajom u cirkus propali. Iako zajednica koja se osjeća ugrožena zbog upada medvjedice u selo nije dječja već seoska, i u tom je romanu odnos prema životinjama "katalizatorom ljudskih osobina" (Zima, 2011: 264). Medvjedica se na njih nije obazirala, već bespomoćno tražila svoje mladunče. Nije razumjela ljude, no, nažalost, ni oni nisu razumjeli nju. "Prirodno je da ljudi nisu mogli razumjeti medvjedičin govor. Nisu mogli znati da tim muklim strašnim gundanjem preplašeno doziva svoje izgubljeno mladunče" (Gluščević, 2005: 57). Puška Slavkova djeda uplašila ju je te natjerala u staju. U pomoć medvjedici mještani su pozvali lugara Prirodnjaka koji je dobro poznavao prirodne i ljudske zakone. Budući da su medvjedi pod zaštitom jer ih je malo i čuva im se vrsta te da ih se ne smije loviti niti ubijati, osim ako nisu ubojice, Prirodnjak je odlučio donijeti pravednu odluku o njenoj budućnosti. S obzirom da je prirodni nagon tjera da brani svoje mlado, ne bi bila kriva ukoliko se dokaže da joj je netko htio oteti mladunče. Iako je Jakov, zbog svega naučenog, zaključio – "Bolje ti je biti medvjed nego čovjek..." (Gluščević, 2005: 63) – lažima je sve pokušao prevariti i doći do medvjedičina dragocjena krzna. To mu, uz mudrost malog Slavka i njegovu preveliku želju da se medvjedica vrati na slobodu, zajedno s medvjedićem kojeg je otkrio u njihovu dvorištu, ponovno nije uspjelo. Dječak Slavko, veliki ljubitelj čudnovatih priča i događaja, svojim je znatiželjnim nosom stalno upućivanim prema prozorčiću staje i smještanjem ljestava uz zid pokazao medvjediću put do majke i spasio medvjedicu. Nakon mnogih prilika i neprilika, Jakovljevih laži i ideja, Slavkovih očiju punih suza, nevjerovanju mještana, suđenju te svjedoku medvjediću, medvjedica i medvjedić ponovno su na slobodi. Slavkova hrabrost i briga za te dvije životinje spasila ih je i vratila ih u njihov šumski svijet.

Animalističkim ratnim romanima *Bijeg u košari* i *Ivin Vučko* autorica Maja Gluščević približila se temi Domovinskog rata. I u tim svojim ratnim pričama, ostaje vjerna svom konceptu književnosti za djecu. U njima je, također, na prvom mjestu priča o prijateljstvu između djece i životinja. Njihova je svakodnevno potvrđivana ljubav tijekom ratnog razdoblja još naglašenija i izraženija (Hranjec, 2006: 184).

O ratnim razaranjima i stradanjima u Domovinskom ratu ispričane su mnoge potresne priče. Mnogo je straha, boli i patnje urezano u srca ljudi i djece zahvaćenih vihorom

rata. Dječje priče i sudbine osobito su potresne. To su priče koje treba slušati s osobitim poštovanjem nastojeći se uživjeti u nešto što je gotovo nemoguće zamisliti. (...) Dom, obitelj, ljubav, sigurnost i domovina. (Gluščević, 2009: 5)

Suočena s ratnom zbiljom, autorica je napisala dirljiv dječji roman *Bijeg u košari*, čiju je radnju smjestila u Dalmatinsku zagoru, u selo oko Knina, na samom početku Domovinskog rata. Ozbiljnu i tešku, no odgovornu temu iseljavanja stanovništva pred ratnom opasnošću, prikazala je kroz priču o hrabrom dječaku i pametnom magarcu koji je na svojim leđima pronio dječaka kroz rat. Fabula je romana zaokružena od njihova bijega do povratka kući. Razdvojen u jednom kobnom trenutku, taj se zanimljiv par ponovno susreće kod kuće (Težak, 2008: 107). Glavni je junak, dakle, uz dječaka Jerka, magarac Sivko, "najpametniji, najlukaviji i najhrabriji magarac na svijetu" (Hranjec, 1998b: 19). Iako je magarac sinonim za tvrdoglavost i glupariju, rat je pokrenuo i tu domaću životinju. Životinja i dijete zbližavaju se u nevolji tražeći toplinu i blizinu. Oblikuje se i njihovo međusobno razumijevanje te razgovor "nemuštini", nesuvislim jezikom (Hranjec, 1998b: 19). Upadaju u razne nevolje, oslonjeni samo jedno o drugo, lutaju u nepoznato tražeći sigurnost (Težak, 2008: 107). Između njih se razvija dirljivo prijateljstvo.

Jerko je prislonio svoju plavu kuštravu glavicu uz Sivkov vrat i tiho mu šapnuo: 'Nemam nikog osim tebe!' Sivko je osjetio toplu skrb za to malo ljudsko stvorenje, nemoćno da se brine o sebi. Pogledao ga je onim svojim krupnim sjajnim očima kao da mu želi reći: 'Ne brini! Nas dva i gora zelena!'" (Gluščević, 2009 : 67)

Dječak Jerko rođen je u Njemačkoj, u velikom gradu. Roditelji su morali mnogo raditi kako bi zaradili za gradnju nove kuće pa se morao preseliti baki na selo. Iako mu se baš nije sviđela ta ideja, bilo je tako. Isprva je bio prava mala senzacija u selu, no na dječja je pitanja uglavnom odgovarao na njemačkom zbog čega su mu se često rugali. Ponekad im ne bi ni odgovorio pa su ga prozvali Nijemi Jerko. S vremenom je savladao hrvatski, sprijateljio se s psom Žučom i magarcem Sivkom.

Zato ga je mali kudravi Žučo već od prvoga dana dobro razumio. Njih su dvojica odmah sklopili veliko prijateljstvo. (...) Sprijateljio se i sa Sivkom, jedinim magarcem u selu. Činilo mu se da Sivko, onako mudar kakav je bio, mnogo bolje razumije njegov govor nego drugi. Kad bi mu rekao: Iha! Iha! Sivko bi strignuo svojim dugačkim uškama, i, ne promišljajući ni trenu, potrčao koliko ga noge nose. A kad bi izletio iz dvorišta, zarevao bi gromoglasno kao da i njega poziva da pođe za njim. (Gluščević, 2009: 20)

Roditelji su ga dolazili posjetiti o Božiću i ljeti te počeli gradnju nove kuće. Jerko je bio presretan i ponosan što ga je tata zbog velike pomoći u gradnji smatrao svojom desnom rukom. Dodatno ga je razveselilo mamino obećanje o seki ili braci. Veoma se veselio seoskoj školi koju je trebao početi polaziti u jesen. No, odjednom su mu sve sreće i planovi propali. Topovska je grmljavina postala stalna zvučna kulisa u njegovu selu. Svi su pričali samo o spaljenim selima i razrušenim domovima, o vojnicima koji se hrabro bore i opiru neprijatelju. Svi su se morali iseliti iz sela. No to Jerko nikako nije htio bez bake. Kako se i njegovi roditelji nisu mogli vratiti iz bolnice, u selu su ostali samo Jerko, baka Kata, djed Grgo, Žučo i Sivko. Topovska paljba bila je snažnija nego ikad. Baka je svu noć molila krunicu, a u kuću od straha ušli i Žučo i Sivko. Sutradan je, ugledavši Sivka, u dvije pletene košare na njemu, baka odlučila otpremiti Jerka od opasnosti. Jerko se ponadao da će se Sivko, tvrdoglav kakav je bio, ukočiti na mjestu. Prevario se jer je Sivko poslušao baku i brzo potrčao. Riječima "Sivko, pazi mi na dijete!" (Glušćević, 2009: 35) i "Žučo, čuvaj mi baku!" (Glušćević, 2009: 35) pouzdali su se u svoje životinje i rastali. Iako pas Žučo ne kreće u pustolovinu, autorica vjernim uvođenjem životinja u dječji svijet i njemu daje važnu ulogu. Ostavlja ga da dočeka neprijatelja. Udaljivši se od sela, dječak razmišlja o Žuču (Pilaš, 1998: 34). Jerko i Sivko, prolazeći poharanim i popaljenim selima kroz tutnjanje munja i praskanje granata, međusobno su se tješili i hrabрили.

Nemam nikog osim tebe! – Sivko je osjetio toplu skrb za to malo ljudsko stvorenje, nemoćno da se brine o sebi. Pogledao ga je onim svojim krupnim sjajnim očima kao da mu želi reći: Ne brini! Nas dvojica i gora zelena! (Sami smo na svijetu! Imamo samo jedan drugoga!) (Glušćević, 2009: 67)

Da nije bilo rata, dječak Jerko smatra da bi putovanje s Jerkom bio zaista dobar izlet. Pripovjedajući ratne nevolje što su snašle šestogodišnjeg dječaka koji na leđima svog magarca pokušava pronaći put do slobodnog područja, Glušćević ostavlja prostora za dobrotu i plemenitost i na drugoj strani. Primjer je toga dječak Rajko. Jerko i Sivko zabunom su ušli u okupirano selo, no Rajko je bradatim vojnicima slagao da je magarac njegov i odveo ga u garažu u dvorište svoje kuće. Jerko nije bio siguran je li ga Rajko vidio i zna li da čuču u košari. No, kad je na tronošcu pronašao čašu mlijeka i komad kruha, postalo mu je jasno da je i njemu i Sivku Rajko spasio život. Put kojim se Sivko i Jerko probijaju do oslobođenog područja prepun je iskušenja i za jednog i drugog. No, kada dječaku treba spasiti život, Sivko nije ni okom trepnuo. Spremno je i bez

razmišljanja privukao pozornost neprijatelja na sebe ne bi li spasio svog malog štićenika. Kad je Jerka u vinogradu pronašao hrvatski vojnik i odveo na more u siguran smještaj, osjećao je tjeskobu i nostalgiju za nekadašnjim životom (Pilaš, 1998: 34). Nije se želio uključiti u njihove priče o doživljenim ratnim stradanjima, kao ni u gledanje posljedica razaranja. Slušajući obiteljske ratne nesreće druge djece, još je više strahovao za svoju. Razveselio ga je božićni poklon Caritasa, sivi sadreni magarac koji mu je postao najmilije društvo. Budući da je hrvatska vojska sve češće pobjeđivala i da je sve više hrvatskih sela i gradova bilo oslobođeno, Jerko je s roditeljima još neko vrijeme boravio u sportskoj dvorani u Rijeci, a potom su se zajedno vratili kući. Kući se vratio i Sivko, ali baka je na veliku žalost poginula.

Oglasio se ponovno i Sivko njačući nešto na svom magarećem jeziku koji Jerko, dakako, nije razumio. Ali ipak, slutio je što mu Sivko želi reći. Sigurno mu se, jadnik, htio potužiti i nekako mu priopćiti što je sve morao propatiti, koliko batina podnijeti dok se nije uspio osloboditi ruku one užasne bradate družbe. (Glušćević, 2009: 110)

Dječaku se naposljetku ispunila želja. S roditeljima i malom sestrom proslavio je Božić u novoj kući, kako mu je otac prije rata i obećao.

Hranjec (2006) za djelo *Bijeg u košari* kaže da su mu odlike „jednostavnost rečenice, lirizam iskaza, rat viđen očima zbuđenog smrtno preplašenog mališana, apoteza animalnom svijetu“ (Hranjec, 2006: 184).

Zima (2011) u pristupima ratnim temama uočava dva načina pripovijedanja. Prvi je onaj koji rat pripovijeda na način kako ga vidi i doživljava dijete, a drugi onaj u kojem odrasli djetetu tumače rat i ratna zbivanja. (Zima, 2011: 130) Sanja Vrcić-Mataija (2018) smatra da su u ovom romanu zastupljena oba načina pripovijedanja.

Bijeg u košari projicira prepletenost dviju navedenih instanci; u kontekstu predratnog i ratnog odrastanja Jerkov se identitet gradi na dominantnom utjecaju odraslih, nacionalno osviještenih likova, što se prenijelo u junakov svjetonazor. (Vrcić-Mataija, 2018: 52)

Roman *Ivin Vučko* priča je o dubokoj ljubavi između dječaka i psa u Domovinskom ratu. Iza teme se krije neobičan, stvaran poticaj, karakterističan za gotovo sve autoričine romane.

Kad je počelo ovo naše nedavno Zlo, hrvatska Golgota, Maje Gluščević se u ljeto 1991. godine dojmilo kad se jedan sedmogodišnji dječak suznih očiju zagledao u njezina psa; dječakova baka objasnila je da su prognanici iz okolice Vukovara i da su, bježeći, morali ostaviti dječakova psa Vučka. Mališan ga nikako ne može preboljeti te ga svaki pas-ovčar podsjeća na njegova ljubimca. (Hranjec, 2006: 184)

S obzirom na to, autorica je spontano odlučila napisati roman o dječaku i Vučku, ali sa sretnim završetkom te time dala dragocjen književni doprinos dječjoj književnosti o Domovinskom ratu čemu svjedoči i dodijeljena nagrada Grigor Vitez (Hranjec, 2006: 184). Branko Pilaš (1997) navodi da je ona s razlogom dodijeljena jer roman "odiše toplinom, jednostavnošću izraza plijeni čitateljevu pažnju i ljepotom jezika obogaćuje djetetov izraz" (Pilaš, 1997: 31).

Kao što i naslov upućuje, u romanu je riječ o dječaku Ivi i njegovu psu Vučku. Vrijeme je ratnih razaranja u slavonskom selu i Ivo, kao i Jerko iz prethodno navedenog romana, mora otići na sigurno. I njemu i Vučku rastanak teško pada pa se obojica zaklinju da će bez obzira na to što kažu odrasli, jedan drugog pronaći (Gluščević, 2006: 104). "Dječak Ivo, unatoč svim opasnostima, kreće u oslobađanje svog najdražeg četveronožnog prijatelja. Kao što mu otac sudjeluje u oslobodilačkom ratu, i on sudjeluje u oslobađanju psa od četničkog metka" (Hranjec, 2006: 184). Sve je nekako pregorio, i to što je morao napustiti svoje selo, i svoj dom, i svoje igračke, ali Vučka nije mogao nikako ostaviti. Bili su prijatelji od malena, sve zajedno radili, s Ivinim prijateljima igrali nogomet.

Ivo je bio čvrsto uvjeren da Vučko razumije sve što mu on kaže, a čitao je i on Vučka kao otvorenu knjigu. I smatrao ga svojim najboljim prijateljem. I najvjernijim. I najstarijim. Jer njih su dvojica i odrasli zajedno. Ivo je tek bio prohodao kad je otac donio Vučka u kuću. (...) Ivo je s njima mogao raditi što je htio. Smio ga je potezati i za uši i za rep. Vučku to nije ni najmanje smetalo. Dapače, upro bi oči u svog prijatelja, a pogled bi mu bio topao, pun udivljenja. (...) Ne mogu oni jedan bez drugog. (Gluščević, 1995: 10)

Zastrašujuća je topovska grmljavina ubrzo omela njihovu igru i veselje.

Ivo je običavao razgovarati s Vučkom o svemu i svačemu i bio je duboko uvjeren da pas razumije više nego što bi se moglo povjerovati. Pa kad je Vučko na njegove riječi mahnuo repom, shvatio je da to znači: 'O neće, ne boj se!' (Gluščević, 1995: 20)

Odlaskom oca u rat Ivo je bio ponosan što ga više ne gleda kao dijete, već kao jedino muško u kući. Vučku je otac također dao važnu zadaću, a to je čuvanje kuće i obitelji, što je on mahanjem repom i cviljenjem spremno prihvatio. Odlaskom iz sela, Ivi se stezalo srce dok je zamišljao kako pas lajući nateže lanac, a oko njega praskaju eksplozije i ruše se kuće. Vučko se otrgnuo s lanca i krenuo u potragu za Ivom, a Ivo je pobjegao iz prihvatilišta za izbjeglice i krenuo u potragu za Vučkom. Tražili su jedan drugog dok se nisu našli. Odlazak biciklom po Vučka, njegovo plivanje u vodi za skelom, trčanje za kamionom i pobacanim Jerkovim tragovima, traženje spasa u vlaku, povratak autobusom na sigurno u Zagreb, strah Marinine mame Katice od pasa, gradnja Vučkove kućice, dječje i životinjsko zaljublivanje, ostanak Vučka kod Marine, odlazak po Vučka u Zagreb jer od Marine više ne stižu pisma i vijesti o njemu, Vučkov mali nasljednik i Vučkov dolazak kući samo su neke od dogodovština pustolovnog života dvojice velikih prijatelja tijekom ratnog razdoblja (Gluščević, 2006: 112).

Zbog svega navedenog Hranjec (2006) smatra da je roman "rijedak primjer požrtvovne ljubavi između dječaka i životinje. (...) pristupivši životinji s ljubavlju, znajući da tako čini i dijete, književnica je stvorila nekoliko djela koja afirmiraju upravo taj odnos, tu bliskost, to zajedništvo u sudbini, u vremenu i nevremenu" (Hranjec, 2006: 184).

Vrcić-Mataija (2018) iznosi svoje mišljenje o romanu:

Slika ratom ranjenog djetinjstva sa snažno izraženim tradicionalnim društvenim vrijednostima, oblikovana tipom sveznajućeg pripovjedača koji vlada fabulom, pripovjedni stil s naglaskom na stilizirani prikaz ratnih događaja kroz koje junak prolazi, njegova unutarnja proživljavanja iskazana tehnikom slobodnog neupravnog govora, jesu osobine po kojima ovaj roman određujemo tipom tradicionalnog dječjeg romana lika. (Vrcić-Mataija, 2018: 153)

U oba navedena romana s ratnom tematikom autorice Gluščević junaci su dječaci mlađe školske dobi, obojica moraju bježati iz sela i obojici to nije drago. Šestogodišnji se Jerko sakrije kad njegovi susjedi napuštaju selo, samo kako bi izbjegao napuštanje bake. Ivo pak u selu ne želi ostaviti svog psa i na mnogo ga načina nastoji povesti sa sobom. Prijateljstva djece i životinja pokazuju se mnogo jače nego što to odrasli slute. Ivo je nekoliko puta pokušavao pobjeći iz prihvatilišta kako bi pronašao Vučka, dok Jerku magarac, noseći ga u košari na leđima, spašava život. Obojica uslijed

najžešćih borbi i usprkos svim opasnostima sigurno stižu do svojih odredišta (Zima, 2011: 147, 148). Ivo je, kao stariji dječak, u djelu prikazan kao hrabriji i samostaliji lik koji nepromišljeno izbjegava svaku opasnu situaciju. Osim što je snalažljiv pas privržen svojem gospodaru, njegov Vučko nema izražene osobine kao magarac Sivko čijim se instinktima prepušta, upravo zbog toga, pasivnije prikazan dječak Jerko. Dječak nekoliko puta spašava Vučka i bježi od majke koja svaki puta u strahu čeka njegov povratak. Iznimno je tvrdoglav i ne razmišlja o mogućim posljedicama svojih pustolovina. Zima ističe: "On smatra da se može i zna brinuti sam za sebe i da može sam odlučivati o svojim postupcima, no kad to učini, od sigurne ga pogibije spašava samo i isključivo pripovjedna konvencija, koja zahtijeva sretan kraj dječje ratne pustolovine" (Zima, 2001: 106).

Iako je u svojim romanima pisala o mnogim životinjama, Gluščević je počasno mjesto ipak dala psima. Miroslava Vučić u pogovoru romana govori da to nije nimalo čudno onima koji je poznaju jer njena ljubav prema psima seže u rano djetinjstvo, a traje i danas. U čast objavljivanja, prema njezinu osobnom priznanju, najdraže joj knjige *Piki i Argo*, zapisala je sljedeće:

Svi moji psi? Ne znam odakle bih počela. Možda od one male kujice Lile koju sam jednoga dana susrela u parku kad sam se s torbom na leđima vraćala iz škole. Sva promrzla, lutala je od klupe do klupe tražeći hranu. Odmah mi je bilo jasno da se izgubila i da se više ne zna vratiti kući. Naravno, dirnuta njezinom sudbinom, odmah sam je pozvala da me slijedi. U početku se malo nećkala, no nakon moga usrdnoga nagovaranja, ipak je krenula za mnom... Ne sjećam se više kada sam to prvi put shvatila – to da ima svakakvih pasa: pametnih i poslušnih, zvrkastih i tvrdoglavih, a i ljutih, ali da nema nevjernih. Kakav bio da bio, svakome je psu njegov gospodar najdraži... Mnogi su od tih mojih četveronožnih prijatelja ušli u moje priče. Pišem o njima jer ih veoma volim. Čak mi se čini da mi je sada, pod stare dane, njihovo društvo najdraže. Čini mi se kao da ih sve bolje razumijem, a i oni mene. Evo i sada točno znam što misli moj Džeki koji sjedi usred sobe i pilji u mene. Misli: 'Daj, prekini! Dosta je! Sunce sja, idemo u šetnju!' Ima Džeki pravo. Kad počnem pričati o psima, ne znam prestati. (Gluščević, 2006: 107)

Svoju je poznatu temu o psima i njihovu prijateljstvu s ljudima prikazala i spomenutim romanom *Piki i Argo*. Upitana o načinu pisanja takvih romana povezanih u cjelinu istim likovima, Gluščević je odgovorila:

Kako sam napisala *Pikija i Arga*? Lako i brzo. Sjećam se točno trenutka kad mi je palo na um da napišem priču o Pikiju i Argu. Jednoga sunčanog jutra dok sam šetala preko livade prošarane zlasticama, iskrsnuo mi je pred očima Piki i morala sam se glasno nasmijati. U mojim se pričama često pojavljuju psi i mislim da se vidi da ih vrlo dobro poznajem. Mnogo sam živjela s psima, a i sada sam često s njima, no Pikiju nijedan od njih nije bio ravan. Piki je bio najpametniji i najsmješniji pas kojega sam u životu upoznala. Još i sad ga vidim kako u gubici prenosi mačiče i kako ponosno, uzdignute njuške, vodi piliće po dvorištu. A nakon što sam se sjetila Pikija, sjetila sam se i Arga, te dobroćudne goleme psine kojoj je bezobrazni Piki solio pamet! Naravno, onda mi je pred oči došla i moja teta Marijanka i njezina Kata, onakva kakva je bila – šira no duža. Oživjele su u meni one daleke slike iz djetinjstva, oni moji 'zlatni danci' koje sam provodila na tetinu imanju. I tako sam još istoga dana sjela za stol i počela pisati priču o Pikiju i Argu. Pisala sam je bez mnogo muke jer su sjećanja sama navirala. (Gluščević, 2006: 106)

U romanu čitatelj upoznaje dva zanimljiva, ali posve različita psa. Njihove dogodovštine prate se kroz cijeli roman. Piki je mali čupavi mješanac kestenjastocrvene dlake i tumbaste njuške. Zasigurno nije najljepši kojeg smo vidjeli, a ni najpametniji, ali je svakako najsmješniji pas. Teta Marijanka, na čijem imanju živi, jada se da se na njega ne može osloniti jer ne razlikuje prijatelja od neprijatelja u njihovu dvorištu. Inače, ona je imala prilično veliko imanje, a živjela je s pomoćnicom Katom. Iza kuće nalazila se zidana staja u kojoj su živjele kobila Sabinka, krava Bjelka i svinja Pikoša. Bilo je na imanju i kokoši, pataka i purica, nedostajao je samo dobar i pouzdan pas čuvar. U posljednje su se vrijeme počele događati čudne stvari pa je na imanje došao pas Argo koji se odmah svidio Pikiju. Piki ga je učio životu na imanju. Život u dvoje bio je veseliji. Argo je ubrzo prerastao Pikija i postao golemi crni pas opasna izgleda, ali blage ćudi. Budući da ni on Pikijevim poučavanjem nije postao čuvar, njihova je gazdarica bila očajna. Iako su se zabavljali i odlazili u noćne šetnje, uhvatili su lopova na njihovu imanju, spasili malog Franceka iz šume te zaštitničkim ponašanjem spasili malog Princa od prodaje i njegovu majku, kobilu Sivku, od udaraca. Unatoč njihovoj razigranosti i veseloj naravi, pametni i odani, idući od pustolovine do pustolovine, uspjeli su sačuvati imanje i steći gazdaričino povjerenje. U trenutku Argova vezanja na lanac zbog ukradenih i bratski podijeljenih kobasica, Piki zbog straha i vjernosti prema njemu nije želio sam izaći iz dvorišta. Obojica su bili tužni zbog ukinute slobode. Piki je, kao društven i umiljat psić, krađom Evičine lutke na bazenu dospio u njenu obitelj.

Bio je vrlo nesretan usprkos svoj pruženoj pažnji i lagodnom životu. "Da je Evica mogla razumjeti što joj Piki želi reći, znala bi da hoće ići kući – k teti Marijanki, k svojoj Kati, k Argu... No Evica nije razumjela pseći jezik" (Gluščević, 2006: 71). Spasiti ga dolazi prijatelj Argo. Argovo oslobađanje s lanca i njegova potraga za Pikijem, oba je psa upoznala s gradskim životom. Prvi su put vidjeli visoke zgrade i prometnu gužvu. Tim se hrabrim i odlučnim podvigom, Argo dokazao kao dobar i pouzdan pas, ali i kao najbolji prijatelj uvijek spreman pomoći u nevolji i vratiti svog učitelja kući. Nažalost, kao što autorica navodi, nema svjedoka o tome što su sve doživjeli na svom povratku kući (Gluščević, 2006: 106).

Psi u romanu o onome što vide i čuju promišljaju i donose vlastite stavove.

Čudno je da ne može biti čudnije kako pas može pronaći svoga gospodara. Čak i kad otputuje vrlo, vrlo daleko. (...) Kako li mu samo uspije ući u trag? Što ga vodi? Valjda ljubav! Piki, doduše, nije bio Argov gospodar, premda mu je često solio pamet, no sigurno je da je Argo svim srcem volio tog smiješnog malog lajavca. I da je trčao, trčao i nije htio stati dok ga nije pronašao. (Gluščević, 2006: 81)

Svojim ponašanjem pokušavaju utjecati na ljude i navesti ih na međusobno razumijevanje. Znaju da ljudi neće razumjeti njihov pseći jezik. Teta Marijanka cijelo je vrijeme sa životinjama razgovarala kao da su ljudi. Iako joj ne mogu odgovoriti riječima, smatrala je da joj odgovaraju svojim djelima i pogledima.

Tijekom rođendanske proslave teta Marijanka prisjeća se prijateljstva s magarcem Sivkom za vrijeme svog boravka kod strica na otoku, što upućuje na autoričin roman *Bijeg u košari*. Na navedeni roman i roman *Ivin Vučko* navodi i veterinarovo pričanje teti Marijanki o kobili Sabinki koja mu je tijekom rata spasila život. Zahvaljujući toj priči i predstavljenoj kobili, kobila koju je teta Marijanka pronašla dobila je isto ime. Prijateljstvo između životinja te životinja i ljudi, njihova međusobna pomoć i privrženost, ključni su tematski elementi u svim autoričnim romanima.

U romanima Maje Gluščević djeteta je pripadnik dječje zajednice u kojoj je bitan element osjećaj za životinju. Ljubav prema životinji ujedno ga poziva na pustolovinu, ali i kršenje pravila zajednice odraslih, kao i popravljavanje negativnih dječjih likova. Životinjama je s obzirom na to dana moć emocionalnog, socijalnog i karakternog iscljeljivanja (Zima, 2011: 265). Odnos djeteta i životinje u njoj je prozi izgrađen na

ljubavi, prijateljstvu i odanosti. Taj odnos obilježava posebna vrsta sporazumijevanja. Životinje razumiju ljudski govor, a djeca lako prepoznaju što im one svojim pokretima i zvukovima poručuju. Također, često intuitivno naslućuju potrebe svojih dječjih prijatelja (Kujundžić, 2015: 33).

U prikazima životinja autorica se opredjeljuje za realističan prikaz, a ne antropomorfizam, omiljen u dječjoj književnosti. Zbog takvog postupaka često se uspoređuje s Jackom Londonom i njegovim djelima *Zov divljine* i *Bijeli očnjak*.

Njene 'londonovski realističke i naturalističke' životinje zadržavaju svoje animalističke reakcije i nagone, istovremeno se profilirajući kao individualizirane ličnosti široka raspona misli i osjećaja te prepoznatljivih osobina poput razigranosti, hrabrosti, radoznalosti, brižnosti, itd. (Kujundžić, 2015: 30)

Kao što možemo zaključiti, romani nastali u literarnoj radionici Maje Gluščević vrhunska su literatura za djecu s jedinstvenom temom koju znalački provlači kroz svaki od njih. U središtu je priče, bez obzira događa li se ona u prošlosti ili u sadašnjosti, u okolici Zagreba ili pak slavonskom ili dalmatinskom selu, iskreno i doživotno prijateljstvo između djece i životinja. U njenim romanima životinje ne govore, ali su razumna i osjećajna bića. Mali se prijatelji zaštitnici, djevojčice i dječaci, hrabro i s brižnom ljubavlju odnose prema svojim četveronožnim prijateljima prolazeći s njima kroz mnoge pustolovine (Gluščević, 2006: 106).

Romanom *Mama, pazi pas* Branka Primorac još je jedna od autorica koja pokazuje da animalistička suvremena proza ponajprije govori o ljudima. U stan zagrebačkog nebodera, uz mamino negodovanje, djeca donose psića. Zbog nereda kojeg radi, mama ga odluči izbaciti iz stana. Na kraju je ipak vraćen jer je svima prirastao srcu. Hranjec (2006) primjećuje da "na stvarnosno mogućoj podlozi autorica razvija priču o prisnosti djeteta i životinje, ujedno i o animalnoj egzistenciji u skućenim urbanim 'krletkama'" (Hranjec, 2006: 228).

Peteročlana obitelj Ivanić prema životinjama se odnosi prilično različito. Dvanaestogodišnja Sanja neumjerna je prijatelj i ljubitelj životinja, kao i njezina dva mlađa brata. Kući je često donosila razne životinje koje je susretala. "Nikome nije uskraćivala svoje prijateljstvo. Sve ih je jednako voljela. Nikakvu razliku nije pravila između domaćih i divljih životinja. Sve su tražile njenu zaštitu i prijateljstvo" (Primorac, 1993: 20). Od polaska u osnovnu školu djevojčica kaže da polazi i "neobičnu

školu: školu druženja sa životinjama" (Primorac, 1993: 36). Životinje je željela najviše iz osвете jer je dolaskom brata izgubila polovicu vremena koje je provodila s roditeljima. Njen brat Krešo s njom se obožavao družiti i pomoći joj u švercanju životinja u kuću.

Zahvaljujući sestri, doduše nakratko, ali dovoljno za ljubav, rastao je u društvu raznih životinja učeći da nisu neprijatelji. Zavolio ih je i nije ih se bojao. Tako je Sanjin protest izgubio svrhu, ali se zato pretvorio u nešto zdravije, ljepše: u zajedničku ljubav brata i sestre prema svemu što gmiže, skače, leti, hoda na četiri noge, svemu što je bespomoćno. (Primorac, 1993: 36)

Tako su kod njih boravili gušter Stanko, hrčak kupljen od prvog većeg džeparca, pilić dobiven za rođendan. Za razliku od te dječje ljubavi prema životinjama, mama Renata panično se boji svih životinja, a osobito pasa. Iako ni pred njenim prijateljima Sanja nije odustajala od donošenja životinja u kuću, sve bi se vrlo brzo vraćale na ulicu. Pronalaskom šestero braće pseće siročadi, Sanja je jedno od njih odlučila uzeti k sebi. Djeca se vesele vlastitom psu, da ga maze i paze, hrane, vode u šetnju, zajedno se igraju, govore mu tajne i njime se prave važni. Iako nisu razumjeli mamin strah, pokušali su ju uvjeriti da se ne mora bojati njihovog novog kućnog ljubimca smještenog u kutiji na balkonu. Često su joj izgovarali "Mama, pazi pas!", kako ga se ne bi uplašila. Usprkos strahu, sažalila se nad sirotim psom i dopustila da ostane kod njih pod uvjetom da i ne zna za njega. Nakon nekog je vremena postao "ravnopravan član dječje sobe" (Primorac, 1993: 38). Zajedno sa svojim malim vlasnicima pas Vuko trebao je poštivati jedanaest pravila kućnog reda od kojih je najvažnije bilo da se ničim ne povećava već postojeći mamin strah. Probleme s cviljenjem i tuljenjem tijekom noći, odlazak veterinaru, mamin strah od bolesti i ugriza zbog trauma iz djetinjstva, nered na maminom najdražem sagu, Vukov bijeg majci Neri tijekom šetnje oko Jarunskog jezera, sukob s Nerinim udvaračima, kidanje prekrivača i majice te Vukovo gušenje kobasicom mama Renata nekako je uspjela podnijeti. Iako ga je spasila od napada ljubomornih udvarača, spasila ga, zagrlila i umirila tijekom gušenja kobasicom, držala ga i hrabrila prilikom dobivanja injekcije, kupila mu mnoge pseće potrepštine i lijekove, ipak „idilična slika za dječje slikovnice nije dugo trajala“ (Primorac, 1993: 16). Mama se nikako nije mogla priviknuti na psa u kući, na svu brigu i njegu koju mu je potrebno pružiti, kao i strpljenje koje je potrebno imati u suživotu s njim. Stoga je nakon svađe sa suprugom odlučila da Vuko napušta kuću i odlazi čuvaru tvornice. Djeca su bila veoma

tužna, a takva je bila i njihova mama. Milujući Vukovu fotografiju i izgovarajući lijepe riječi, mama Renata odlučila mu je odnijeti pseće potrepštine. Budući da nije htio ni jesti ni piti te da je bio žalostan zbog rastanka s pravom obitelji, vratili su ga kući. Djeca su mami često iz navike dovikivala "Mama, pazi pas!", a ona im nasmiješeno odvrtila da se više ne boji Vuke.

Priča o majčinu navikavanju na psića i postupnom zaljubljivanju u njega priča je o učenju o psećem životu u gradu i prilagodbi na suživot. Dijete je u tom procesu spremno na učenje, za razliku od majke koja se psa isprva boji, a potom i grozi zbog nereda i obavljanja nužde u stanu. Ipak, dječja se upornost i spremnost na učenje isplatila. Mama se navikava na psića i on ostaje u obitelji. Pozornost je u romanu svakako više posvećena dječjim nego odraslim likovima jer baš njih odlikuje ljubav prema životinjama, domišljatost, bezazlenost, nekritičnost i upornost (Zima, 2011: 306).

Iako riječima nije mogao zahvaliti Sanji što ga je donijela u kuću te mami koja ga je naposljetku, unatoč svim strahovima i neprilikama, prihvatila i udomila, Vuko je to vrlo vješto uspjevao svojim pogledom i cviležom, posebno onim najtužnijim na njihovu rastanku. U romanu je pas prikazan sa svim svojim sklonostima, nagonskim instinktima i potrebama. Nije razumio ni osjetio napetu atmosferu u obitelji prilikom odlučivanja o njegovoj daljnoj sudbini. Pouzdao se u djecu i njihovu brigu. Istom im je mjerom uzvraćao nježnost i ljubav. Dječja ljubav i strast prema životinjama učinile su doživotno prijateljstvo između njih i psa, ali i odrasle osobe s novim, netraumatičnim pogledom na životinjski svijet.

5.4. Prikazivanje životinjskog svijeta s pridavanjem određenih sposobnosti

U ovom je posljednjem tipu hrvatskog dječjeg animalističkog romana životinjski svijet prikazan s dodavanjem određenih neuobičajenih sposobnosti. U romanu *Humandel* dupin i dječak Vid imaju sposobnost međusobna sporazumijevanja mislima, dok se u romanu *Dupin Dirk i Lijena Kobila* on s ljudima sporazumijeva pomoću ugrađenog aparata na peraji.

Humandel je roman Hrvoja Hitreca o prijateljstvu neobična dječaka Vida i dupina. Vid je dječak neobična izgleda zbog kojeg je često izložen ismijavanju i

pogrdnim nazivima. "Mališanove oči bijahu ondje gdje bi trebale biti sljepoočice, nos se jedva nazirao, a donja čeljust je duljinom nadmašivala gornju" (Hitrec, 2007: 5). Osim što neobično izgleda, ne govori ljudskim jezikom. Ne poznaje emocije niti osjeća. "Niti ga što zabrinjava niti što osjeća" (Hitrec, 2007: 28). "Nije kao druga djeca. Nije lijep kao ti. I ne može govoriti" (Hitrec, 2007: 35). Budući da ga je majka, još mlada i lijepa pa stoga i željna života, ostavila u domu za napuštenu djecu i onu s posebnim potrebama, jedino ga je djed, iako isprva veoma teško, odlučio uzeti k sebi. Nažalost, život s djedom na otoku i uvjeti njihova života nisu mnogo promijenili dječaka i on nije napredovao. U domu je imao napadaje neobjašnjiva bijesa, no na otoku ih nije imao već je bio neobjašnjivo miran. Njegove je prve kliktaje djed čuo kad se kupao i ronio u moru.

Kada je Vid navršio deset godina, djed je mogao raspoznati nijanse njegovih kliktaja. Shvatio je da dubok i huktav krik znači blizinu tuna, visok i isprekidan vrisak približavanja jata srdelica, a graktanje nalik na galebovo dolazak tromoga zubatca. I nije dječak samo javljao. Pomagao je u lovu, ronio dugo i duboko, tjerajući ribu prema mreži i ostima. (Hitrec, 2007: 7)

Tijek njegova emocionalna života mijenja se dolaskom njegove majke i polusestre na otok te pokušajem uspostave komunikacije i kontakta s njim. Kad ga je htjela pomilovati, osjetio je bijes, odgurnuo ju je i pobjegao. Kad mu je djed čitao oproštajno pismo kapetana potonulog broda ženi, osjetio je ljubav. Nakon što je s dupinom posjetio Argonidu, osjetio je tugu. Nakon što je spoznao osjećaje, napokon i progovara ljudskim jezikom u trenutku kad je ugledao mrtvog djeda.

Nemoj biti tako hladan, ja te volim – plakao je Vid držeći djedovu glavu na koljenima. Onaj zid što ga je priječio da progovori srušio se kao kamene kocke Argonide i dječak je prvi put u životu progovorio ljudskim glasom. Sada kada ga djed više nije mogao čuti. (Hitrec, 2007: 60)

Dupini su bili veoma sretni kad je progovorio, slavili su jer su znali da će tako moći prenijeti poruku ljudima te da će se ljudi moći spasiti od propasti. Sve je o svom životu, druženju s dupinima i sporazumijevanju s njima priznao stručnjaku za dupine. Rekao je da su dupini savršeniji od ljudi jer razgovaraju mislima, ali su nesretni jer ne mogu stvarati. Također, da su dobri dupini nasljednici čovjeka na Zemlji. Prenio mu je i zahtjeve dupina:

Dupini žele da ljudi doznaju tko su oni. I traže da se dupini u svim morima i oceanima slobodno kreću, da ih nitko ne smije ubiti ni zarobiti, niti rabiti za opasne poslove. Protiv vodenih cirkusa nemaju ništa, ali samo dok se dobro zabavljaju. (Hitrec, 2007: 70)

Na brojnim je predavanjima i konferencijama Alan, stručnjak kemije, biologije i filozofije, govorio o čovjeku koji ne mari za prirodu, pali šume, ubija životinje te onečišćuje pitku vodu i zrak. Upravo je navođenjem tih upozorenja stručnjaka ekologa autor iznio uzroke katastrofa koje su se dogodile kao i prognoze onih koje će se i dalje događati ne promijeni li čovjek svoj odnos i ponašanje prema prirodi. Naime, nakon Alanova razgovora s Vidom i njegovih konferencija za novinare, ljudi su počeli više brinuti o Zemlji, njenoj čistoći i zdravlju.

Začudni element ovog romana je prijateljstvo dječaka Vida i dupina, te sposobnost Vidova komuniciranja s njima. On ih razumije i s njima se sporazumijeva mislima. S obzirom na tu sposobnost, kao i plivanje s dupinima, može se reći da se u prikazu dječaka govori o zoomorfizmu. Dupin mu otkriva njihovo glasanje:

Mi smo dobri, pametni i čitamo misli. (...) Čuo si da se glasam. Malo smiješno, ha? A znam i zviždati. To je dobro. Kada se mali dupini udalje, zviždimo im da se vrate... No da, imamo mi dupini svoj jezik, ali nam služi više za zabavu. Komuniciranje riječima je vrlo primitivno. Ali je naš veliki problem što ljudi ne znaju čitati misli, a mi ne govorimo ljudskim jezikom. (Hitrec, 2007: 15)

Kako bi pomogao dupinima koji su zabrinuti za opstanak planeta i njihovu poruku o odgovornijem ponašanju prema prirodi prenio ljudima, Vid mora naučiti govoriti ljudski jezik.

Ti ćeš biti naša veza s ljudima. Ti ćeš im objasniti tko smo mi, jer premda znaju da smo pametni, prema nama se ponašaju kao prema cirkusantima! Ili nas ubijaju zbog hrane. Nečuveno, ali istinito. Ti ćeš im, dječaće, reći sve. Možda ih možeš i spasiti. (Hitrec, 2007: 21)

Dupin Vidu otkriva da je humandel, pola čovjek, pola dupin. Stari dupin o njemu zaključuje: "Kako bilo da bilo, Vid je dragocjeno biće. Jezik ima, zna se glasati, znači da je nešto drugo u pitanju. Mi moramo otkriti što... Ti ćeš uvijek biti u njegovoj blizini i čuvati ga" (Hitrec, 2007: 21). Dupin ga i savjetuje, objašnjava o životu dupina, riba, ali i onog što zna o ljudima. Pokazuje mu špilju u obliku ljudske glave, potonuli

brod te ostatke Argonide. Priča mu o davnim vremenima kad je more potopilo kopno pri čemu se spasilo samo nekoliko ljudi i životinja. Osim oslanjanja na biblijsku priču o potopu, ta priča uporište ima u potencijalnoj stvarnoj ekološkoj katastrofi koja zbog globalnog zagrijavanja i topljenja ledenjaka prijeti našem planetu.

Budući da je dobar poznavatelj mitologije, Hitrec za junaka priče odabire dupina jer je u grčkoj mitologiji on simbol preporoda, mudrosti i opreza. Kao što Miroslava Vučić u pogovoru romana kaže, dupini upućuju na prijelaz iz stanja nemira i strahova u stanje smirene duhovne svjetlosti. S obzirom na to Hitrec je ispričovijedao priču o dobroti, ljubavi i unutarnjem miru. Humandel, dječak, treba prenijeti poruku ljudima koji još uvijek imaju vremena promijeniti svoje ponašanje i početi živjeti i stvarati ono što dupini propovijedaju. (Hitrec, 2007: 100)

Dupin Dirk i Lijena kobila roman je Jože Horvata također o odnosu čovjeka i dupina. Hranjec (2006) utvrđuje da se ispod stvarnosne, a ujedno i znanstveno-fantastične podloge djela, izriče autorov odnos prema moru pa je znakovit moto knjizi Borghesov iskaz: "More, prastari jezik koji ne mogu odgonetnuti" (Hranjec, 2006: 170).

"Dirk je bio najpametniji i najumješniji stanovnik akvarija u čitavoj povijesti Mornaričkog istraživačkog centra toga američkog gradića" (Horvat, 1997: 7). Isticao se dosjetljivošću, ljepotom, ali i raznim majstorijama i trikovima koje je uz učiteljicu naučio izvoditi. Tajanstveno je nestao iz istraživačkog centra. U bazenu je imao ograničen prostor i svakodnevno izvodio zamorne vježbe. Odlučio je pobjeći i domoći se slobode i prostranstva mora. Njegov je nestanak izazvao veliko nezadovoljstvo jer je bio namjenjen za službu u američkoj ratnoj mornarici. Na leđnu su mu peraju ugrađene naprave za otkrivanje i uništavanje neprijateljskih podmornica. Također, i naprava koja je njegovo cijukanje pretvarala u ljudske glasove i obrnuto. Kako tako sposoban dupin ne bi završio u neprijateljskim rukama i njima služio, za njim je pokrenuta velika potraga. U čast Jacka Londona i njegove namjere da jedrenjakom oplovi sva mora, održano je jedriličarsko natjecanje. Među mnogima od jedriličara, najveći je značaj imao onaj pod nazivom Lijena kobila fotoreportera Michaela i njegove supruge Edith. Udarcom u njihov jedrenjak, uspješnim sporazumijevanjem pomoću odašiljača i skidanjem naprave koja bi ga otkrila i ponovno vratila u centar, dupin Dirk počeo je slobodniji i lagodniji život u moru. Bacanjem ribe pomorcima se zahvalio na značajnoj

pomoći. Supružnici su bili zbunjeni, iz mnogih knjiga čitali su o dupinima te se o njima i raspitivali.

Taj morski sisavaca, pripadnik vodenog carstva, sporazumijeva se i govori ljudskim jezikom. Je li to moguće? Eto, jest! Možda je to biće vjesnik nekog drugog svijeta? A je li i to moguće? Možda nam to stvorenje donosi neku poruku? Ali čiju? Poruku brodolomaca? Utopljenika? Poruku izginulih mornara ili nekog izvanzemaljskog svijeta? Je li time krug mogućnosti iscrpljen? Dupin... (Horvat, 1997: 41)

Tko je tog dupina naučio naš jezik? Kao ni mnoga djeca, ni on ne može izgovoriti sve glasove našega govora. Ali, odakle njemu mogućnost da izgovori bilo koji ljudski glas, kad njegovo grlo, jer je tako građeno, može proizvesti samo zvukove kao što je cijukanje, škr gutanje, pijukanje, skičanje, zviždanje. Tim glasom on se vjerojatno savršeno sporazumijeva sa svojim, ali da dupin govori i sporazumijeva se s ljudima, je li to moguće? (Horvat, 1997: 50)

Kad su iz oglašavanja natjecateljima saznali o zlim ljudima koji žele nauditi dupinu i iskoristiti ga za ratne uspjehe, supružnicima je bilo žao što su ga, zbog straha za jedrenjak i svoje živote, prijetnjama i pištoljem otjerali od sebe. Žele ga spasiti, napisanom i uglazbljenom pjesmom mole ga za povratak i oprost, a veliko im veselje pruža njegovo glasanje, uzvratanje ljubavi i zahvalnosti. Zastava koje je u mornarskom kodeksu označavala slovo D, sve se češće vijorila njihovim jedrenjakom. Pomagao im je tijekom morske oluje. Također, s jatom ostalih dupina Lijenoj je kobili pomogao doći na cilj prije ostalih natjecatelja i obznaniti im da su prvi. Zbog otkrivanja njihove pomoći taj jedrenjak nažalost nije osvojio natjecanje, no nagradu dobivenu ispravnim odgovaranjem na sva pitanja kviza, pa i onog o napravi za sporazumijevanje između čovjeka i dupina, namijenili su društvu za zaštitu sisavaca u moru. Vječno prijateljstvo čovjeka i dupina te čovjeka i prirode najveća je nagrada koju su putovanjem osvojili. Operacija njegove leđne peraje i skidanje naprava za sporazumijevanje omogućila mu je potpunu slobodu, a oduzela mogućnost sporazumijevanja. Brodski je dnevnik Lijene kobile te svakodnevno Edithino ispisivanje doživljaja s dupinom zaslužio nagradu te objavu u knjizi *Dupin Dirk i Lijena kobila*. Iako bez naprave za sporazumijevanje, tijekom ponovnih su se susreta Dirkovi spasitelji s njim razumijeli.

Kad je Dirk iskočio pokraj našeg broda, onaj njegov cijuk prepoznali smo odmah jer je to glasanje tada, kao i uvijek, govorilo: 'Tu sam!' Ali ga nismo razumjeli, jer on više nije mogao izgovoriti nama dostupne riječi. Unatoč tome sporazumijevali smo se kao

gluhonijemi, kretnjama tijela i ruku, i družili se cijeli bogovjetni dan. (Horvat, 1997: 161)

Zastavicom "D" zauvijek će ga dozivati prilikom plovidba sjećajući se njihova izuzetna, radosna i prelijepa susreta.

Iako se u Horvatu romanu ne pojavljuje dječji lik, odnos dvoje pomoraca s iznimno inteligentnim dupinom koji opremljen specijalnim tehničkim pomagalom može razumjeti ljudski govor te im prenijeti svoj, pravi je animalistički dječji roman. U dječji se književni opus upisuje elementima pustolovnog roman, a pri čemu se dupin prikazuje sposobnijim od ljudi (Zima, 2011: 285).

Hranjec (2006) smatra da je Horvat u svoja djela unio svoj izniman život u kojem mu je more predstavljalo važnu životnu epizodu.

Ali upravo pri susretu s morem Joža Horvat odmjerio je, odredio svoju slobodu te zato njegova djela ostaju trajnim vrijednostima zbog težnje očovječenju, ljudskoj plemenitosti i slobodi. Ona su zato, ne samo u dječjoj književnosti, duboko estetske i etičke činjenice. (Hranjec, 2006: 170)

6. ZAKLJUČAK

Dječja svakodnevica bila je i ostala prožeta životinjskim svijetom. Životinje su oduvijek bile važan čimbenik u dječjim životima. Iz razumljivih razloga bliskosti životinjskog i dječjeg svijeta snažan je razvoj zanimanja djece za životinjama. Prilikom proučavanja animalističke problematike u hrvatskoj dječjoj književnosti uočena je velika šarolikost književnih oblika, tema i motiva povezanih sa životinjama. Životinjski je svijet uvijek dobrodošao gost dječje literature.

Životinje su u hrvatskom dječjem animalističkom romanu najčešće prikazane antropomorfno, pretočene u stereotipe ljudskih osobina i realistično. Pomoću situacija u koje ih smještaju autori nastoje izraziti pedagošku poruku i upozoriti na vrijednost dobrog i plemenitog ponašanja. Iako je animalni motiv čest u dječjim romanima, iz njih se zapravo vrlo malo saznaje o samim životinjama. Analizom odabranih književnih djela pokazalo se da životinje najčešće nastupaju u dječjim romanima personificiranih uloga, dok u realističnoj književnosti čuvaju svoju prirodnu ulogu i čovjekovi su prijatelji. U nekim pak romanima životinje pod određenim okolnostima i s određenim ljudima imaju sposobnost komunikacije. Bez obzira na navedene razlike u prikazu životinjskog svijeta u hrvatskim dječjim animalističkim romanima, jedno im je zajedničko. To je tematika prijateljstva djece i životinja, njihova međusobna ljubav, pomoć i nježnost, osjećaj odgovornosti i poštovanja. Osim tematiziranja snažnog prijateljstva i pružanja malim čitateljima mnoštva novih i zanimljivih činjenica iz životinjskog svijeta, svaki od navedenih romana podučava ih i mnogim drugim dragocjenostima. Primjerice, da je sve nejasnoće, teškoće i probleme uvijek lakše riješiti zajedničkim dogovorom i suradnjom te da je svima, bez obzira na različitosti, svakodnevno potrebno pružiti pomoć. Isto tako, da je svako ljudsko i životinjsko biće jednako vrijedno i važno, željno ljubavi, pažnje, njege i brige. Također, podučava ih i onom što se u romanima najviše ističe, a to je da se s pravim prijateljima, bilo ljudskim, bilo životinjskim, sve ružno lakše zaboravi, a sve lijepo sretnije doživi.

Čitajući animalističke romane, djeca proširuju znanje o prirodi, dobivaju pouke o životu, zapažaju i razvijaju osjećaj ljubavi za životinje i prirodu – jer, kao što Joža Horvat kaže, "priroda je lijepa i neiscrpna knjiga" (Horvat, 1997: 96). Animalistički će romani zasigurno "uvijek izražavati cjelokupnost dječjeg življenja i sanjarenja" (Zalar, 1978: 16), nastojati odgovoriti svakodnevnom dječjem iskustvu, njihovim interesima i

željama. Također, u vrijeme kad se zbog naglog prodora civilizacije i urbanizacije sve više narušava prostor za životinje, kada pojedinim životinjskim vrstama prijete izumiranje, animalistički romani zauzimaju sve važnije mjesto u dječjim lektirnim djelima (Diklić, Težak, Zalar, 1996: 220). Mladim čitateljima postaju izvor spoznaja o životinjama koje, nažalost, nemaju prilike često vidjeti niti se s njima družiti. Posezanjem za animalističkim romanima svako dijete može imati svoju omiljenu životinjsku priču, nešto što će pamtiti tijekom cijelog života. Stoga će ti romani i ubuduće nalaziti zahvalne male čitatelje. Čitajući animalističke romane, i sama sam promijenila pogled prema vlastitim kućnim ljubimcima, pokušavala razumijeti njihovo glasanje i kretanje ne bih li ih bolje razumijela. Vjerujem da nakon čitanja ovdje analiziranih, ali i brojnih drugih animalističkih romana razmišljanje o životinjama i pokušaji sporazumijevanja s njima ostaju kao trajna blagodan svakog djetinjstva.

LITERATURA

a)

1. Gluščević, M. (1995). *Ivin Vučko*. Zagreb: Alfa.
2. Gluščević, M. (1999). *Priča o Jelenku*. Zagreb: Znanje.
3. Gluščević, M. (2005). *Klopka za medvjedića*. Zagreb: Alfa.
4. Gluščević, M. (2006). *Piki i Argo*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Gluščević, M. (2009). *Bijeg u košari*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Hitrec, H. (2007). *Humandel*. Zagreb: Školska knjiga.
7. Horvat, J. (1997). *Dupin Dirk i Lijena kobila*. Zagreb: Mozaik knjiga.
8. Klarić, K. (1976). *Imam rep*. Zagreb: Školska knjiga.
9. Klarić, K. (1978). *Mrnjau, grizu me*. Zagreb: Mladost.
10. Martić, A. (2004). *Pirgo*. Zagreb: Krijesnica.
11. Primorac, B. (1993). *Mama, pazi pas!*. Zagreb: Alfa.
12. Primorac, B. (2005). *Ljubavni slučaj mačka Joje*. Zagreb: Alfa.
13. Prosenjak, B. (2018). *Divlji konj*. Zagreb: Alfa.
14. Stahuljak, V. (2002). *Don od Tromeđe*. Zagreb: Školska knjiga.
15. Tomičević, I. (1995). *Pasja posla*. Zagreb: Alfa.
16. Tomaš, S. (2001). *Pas koji je čitao s usana*. Zagreb: Znanje.

b)

1. Batinić, A. (2013). *U carstvu životinja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Filozofski fakultet – Periodica Croatica.
2. Coates, M. (2012). *Komuniciranje sa životinjama*. Zagreb: Planetopija.
3. Crnković, M. (1978). *Hrvatska dječja književnost do kraja XIX stoljeća*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Crnković, M. (1984). *Dječja književnost: Priručnik za studente i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Crnković, M., Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955. godine*. Zagreb: Znanje.

6. Diklić, Z., Težak, D., Zalar, I. (1996). *Primjeri iz dječje književnosti*. Zagreb: DiVič.
7. Gotovac, V. (2007). Moj Luki, moj istinski prijatelj. U. Solar, V., *Pas u svjetskoj i domaćoj knjizi* (str. 269-271). Zagreb: Ex libris.
8. Hameršak, M., Zima, D. (2015). *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam international.
9. Haramija, D. (2012). Uloga životinja u žanrovima slovenske dječje književnosti. U. Marjanić, S., Zaradija Kiš, A., *Književna životinja, Kulturni bestijarij 2. dio* (str. 869-893). Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
10. Hranjec, S. (1998a). *Hrvatski dječji roman*. Zagreb: Znanje.
11. Hranjec, S. (1998b). Djetinjstvo zasuto granatama. U. Javor, R. *Odrastanje u zrcalu suvremene književnosti za djecu i mladež* (str. 18-24). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
12. Hranjec, S. (2006). *Pregled hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
13. Idrizović, M. (1984). *Hrvatska književnost za djecu: Sto godina hrvatske dječje knjige*. Zagreb: Matica hrvatska.
14. Kekez, S. (2007). Životinjski nazivi u slengu. U. Marjanić, S., Zaradija Kiš, A., *Kulturni bestijarij* (str. 355-368). Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
15. Kujundžić, N. (2015). *Književni portret: Maja Gluščević*. Umjetnost i dijete, 4 (3-4), str. 28-47.
16. Majhut, B., Lovrić, S. (2012). Najstarija animalistička tema u hrvatskoj dječjoj književnosti. U. Marjanić, S., Zaradija Kiš, A., *Književna životinja, Kulturni bestijarij 2. dio* (str. 827-847). Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
17. Mihanović-Salopek, H. (2002). Uzbudljiva priča o suživotu čovjeka i psa. U. Stahuljak, V., *Don od Tromede* (str. 384-390). Zagreb: Školska knjiga.
18. Pilaš, B. (1997). Tragom hrvatske književnosti za djecu u 1995. godini U. Javor, R. *Dječja knjiga u Hrvatskoj danas: Teme i problemi* (str.25-35). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
19. Pilaš, B. (1998). Domovinski rat u hrvatskoj prozi za djecu. U. Javor, R. *Odrastanje u zrcalu suvremene književnosti za djecu i mladež* (str. 32-39). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
20. Težak, D. (1991). *Hrvatska poratna dječja priča*. Zagreb: Školska knjiga.
21. Težak, D. (2008). *Portreti i eseji o dječjim piscima*. Zagreb: Tipex.

22. Visinko, K. (1998). Odrastanje i Zakon (Divlji konj Božidara Prosenjaka). U. Javor, R. *Odrastanje u zrcalu suvremene književnosti za djecu i mladež* (str. 63-73). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
23. Visković, N. (1998). Šest načina odnosa prema životinji. U. Cambi, N., Visković, N. *Kulturna animalistika, Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 29. rujna 1997. godine u Splitu* (str. 11-15). Split: Književni krug.
24. Visković, N. (2007). Jezik životinja. U Marjanić, S., Zaradija Kiš, A., *Kulturni bestijarij* (str. 371-387). Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
25. Visković, N. (2009). *Kulturna zoologija - Što je životinja čovjeku i što je čovjek životinji*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
26. Vrcić-Mataija, S. (2018). *Hrvatski realistični dječji roman (1991.-2001.)*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
27. Zalar, I. (1978). *Dječji roman u hrvatskoj književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
28. Zalar, D. (2004). Jedno pirgavo lane, "usprkos vjetrovima i olujama...". U. Martić, A., *Pirgo* (str.7-10). Zagreb: Krijesnica.
29. Zima, D. (2011). *Kraći ljudi: Povijest dječjeg lika u hrvatskom dječjem romanu*. Zagreb: Školska knjiga.

Kratka biografska bilješka

Ja sam Petra Huđ. Rođena sam 1. listopada 1996. godine u Koprivnici. Osnovnoškolsko obrazovanje započela sam 2003. godine u Osnovnoj školi Braće Radića u Koprivnici, a završavam ga 2011. godine. Te sam godine upisala opći smjer gimnazije u Gimnaziji Frana Galovića u Koprivnici. Po zavšetku srednjoškolskog obrazovanja, 2015. godine, kao redovan student upisujem Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek u Čakovcu, modul Hrvatski jezik.

Izjava o samostalnoj izradi rada

Izjavljujem da sam diplomski rad na temu *Hrvatski dječji animalistički roman* samostalno napisala pod vodstvom mentorice izv. prof. dr. sc. Andrijane Kos-Lajtman. Vlastoručnim potpisom potvrđujem izjavu o samostalnoj izradi rada.

Potpis:
